Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 15 АВГУСТ, 1989 ШУ. ★ № 97 (7755). ★ Мах 3 кеп.

Таронаш–цхьатарра, хьалаш–бе-бе

Тахан республикерча юртбоахама къахьегамхой керттерча декхарех цаI да доакъар Iалашделга. Ханнахьа кийчо яьча, маэшша нах а техника а оарцагIъяьккхача дика дIадода из гIулакх. Цхьабакъда, долаш да кхыдола масалаш а. Укх деношка «Сердало» газета рейд хилар Грозненски района цхьадолча боахамашка.

Ха делкъийгахьа лестаяр тхо «Молочный № 1» яхача совхоза шурий комплексе кхаьчача хана. Цахаддаш хьатIаух укхаза силосах етта машинаш.

— Тахан болх беш я пхи комбайни ткъо машини, — аьлар совхоза доакъара цеха кулгалхочо, фуражира Масаев Мувсас. — Силос кIоагашка йоллара болх дIаболабаь дукха ха еце а, хIанзле оаха из кийчъяьй йиъ эзар тонн совгIа. Из планах йолчох ах гаргга я. Дика бухь а баьккха дIаоттадаьд 10 аргIа ча, 500 тонн йол, иштта йолаш я эзар тонн бIаьстий чуелла силос, сенаж, 40 тонн баьццара хьоар.

План 20 тонн йолаш, хIара дийнахьа 30 — 35 тонн силос кIоагашка йоассаю совхоза дикагIболча водителаша Гадиев Оалхазарас, Таймасханов Тайсамас, Умаров Вахас. Уж берригаш а шоай гIулакх тIехдика довзаш, цкъа мо дукхаза доакъар Iалашдара компане дакъа лаьца нах ба.

Иштта ший декхарех дика кхетащ ва «техничка» яхача машина тIа болх беш вола Муртазалиев Рамзан. Цо караерзаьй сварщика, слесара, моториста, говзалаш. Хов цунна электрооборудовани меттайоалае а. «Эшаш саг ва Рамзан», — иштта вувц из укхазарча шофераша, комбайнераша, механизатораша.

— Тайп-тайпара эшаш йола оатхалаш, доагор, даьтташ, хий леладу Муртазалиева ший «техничка» тIа, — йоах Мувсас. Болх боацаш висац из, массанахьа дIакхоач цун кулгаш.

Силос хьокхаш ба комбайнераш Хушпаров Хьамзати Абдуев Альбеки. Цар агрегаташ яхача гIолла бIарг лекхача гуш дацар Iодежа улла гIадам. Шоаш дер цIена дора механизатораша. Лостам бар Хусейнов Русланеи Антоненко Александреи болх беча а. Мадарра аьлча, доакъар доадара никъ бийхкаб комбайнераша.

ВIалла гоайиц силос яхьаш хьауха машинаш тараз озаш болча Абдулкадырова Напсатеи Хельдиханова Зайнапеи.

— Дика хет сона укхаза иштта порядок йолаш, — йоах шофера Умаров Вахас. — Ши-кхо минот мара якхац оаха мухь Iобоассабеш.

Силос IотоIаеча трактора тIа болх беш ва Белянский Алексей Семенович. Сих ца луш а лерттIа а ду цо ший гIулакх. Цахаддаш хьахоз цун «болата алача» моторо ду тата.

Силоса кIоаг болчара дIахьежача шаьра гуш я йол кIаллатта кхоале. — Из укх шера хьалъяь я, — йоах Мувсас. — ДогIан цхьа тIадам кхийттабац цун кIаллаттача доакъарах.

КIеззига дIахо доккха ши аргIа да. Уж хьалдаьд рулонни хьисапе вIашагIтехача аьлах. Ладаро толхадергдоацаш бухь баьккха да аргIаш.

Цахаддаш болх беш я баьццара хьоар доаккха цех. Цигара гIулакх дIадерзадеш ба слесараш - наладчикаш Джаватханов Мухьмад, Маков Николай, Сагов Ваха. Шоай декхарех дика лоархIабу уж.

— Iалашдаь дола дерригa доакъараш цхьоалагIчеи шоллагIчеи классагIа да, — аьлар М. Масаева. — Хьажал мишта дика я силоса оата хьажкIаш. ХIара гектара тIара, план 120 центнер йолаш, 180 — 190 центнер йоал уж. Из хьувкъам хьалкхебаьр Абуев ИсмаIал керте латта арендни бригада я.

Совхоза администраце боккха теркам тIабахийтаб доакъар чуэцарий йоакхо яра.

Рейд

Царна эшачунна ялат а йол а язъю, кхашка болх беш болча хана мах боацаш кхача лоаттабу. Планаш кхоачашъярга хьежжа премеш лу болхлошта.

Доакъар Iалашдерий гIулакхаш дикагIча оагIорахьа хоалу хьайбаш леладерий балха тIа. Цар укх шера доккхий толамаш даьхад. района боахамашта юкъе яьржача яхье карарча шера хьалхарча ялх бетта итогегIа хьалхара моттиг а яьккха.

Кхыча тайпара сурт дар тхона «Куларинский» совхозе дайнар. Силос чуйоллача кIоага тIа еатем латт. Кастта доакъарах еттача ший машинаца гучавоал Курбанов Апти.

— Сай дийнахьара нормаш йовзац сона, — йоах цо. — Со цу деша духтIаваьккхавац цхьанне а. Ялат чуэцача, сенаж чуйоллача дакъа лацарах сайна фу доагIа а хац сона.

Цо дувцачоа чIоагIа раьза хилац боахама директор Ахматов Айнди. ГIожача дешашца водитела баге дIакъовла гIерт из.

— Тонн силос хьаярах шофера ах сом лу, — йоах цо. — Кхы дикагIа фу хургда?

Наьха йоакхо ярга хьежжа дIадода укхаза гIулакх. Трактор лоаллахарча ферма коа Iо а тесса, цIавахав силос IотоIаеш вола механизатор. Мадаггара гIертача цун цIн хьаала саг коравинзар тхона.

КIоаг хьалбиза болабаь нийс ди дар. Цхьабакъда, аханахьа а кхаьчабацар из. ХIаьта ховш мадий дIаболабаь 3-4 ди даьлча силоса кIоаг, дIакъовла безалга. Кхы дIахо йола ха доакъара дикала зене я. Дале а, цу гIулакха уйла еш саг вацар укхаза.

Боккха кегар боаллар аьла аргIаш латтача. БIарг дIа мел лекхача вIашкатоханза доакъар дар. Михо аргIашта тIера чуахийтаяр дукха йол. Из юхадIанийсъеш саг вацар.

Делкъел тIехьагIа дийъ сахьат даьнна ха яр. Цхьабакъда, нах бацар аргIаш хьалдеча гуш. Хаьхочо яхачох, хIама яа чубахабар уж. Оаха цига даьккхача бIарччача сахьата саг гучаваланзар.

Ховш дац Iалашдаь доакъар малагIча классагIа да, из деш йола районин лаборатори кхера тассал мара гаьна еце а. Саг вац цу гIулакха сагота волаш.

Дог делардголаш дацар «Гикаловское» яхача производственни объединене керттерча предприяте тхона дайнар а. ДIахьежача дика бIаргагуш долча кхай тIара силос хьакхухьаш яр машинаш дийнахьа 6-7 рейс мара яьяц оаха яхаш латкъаш бар шофераш. Бахьан — силоса хьажкIаш хьокхаш йолча кхаь комбайнах шиъ каст-каста йохаш хилар.

Бокъонца кер тохаболийташ дар «ЧИО 86-18» яхача серех йолча машина социйнча тхона хезар.

— Со даьна Абдуев Вахийна когаметта болх беш ва тахан, — аьлар из лоаллаш волча кIаьнко. — Цхьацца гIулакх долаш цIагIа Iийнав да.

Хаттар отт: йоккха опыт йолча шофера а низкъала мара дулуш доаца гIулакх де могаргдий бера? Силос тIайоттар-м чоалхане а говзал эшаш а хIама да. Цхьа кIеззига а машина оагIора ялийтача дукха доакъар дов.

Шофера Мукуев Микаила яхачох, цо дукхагIйола ха хьежаш латташ йоаккх. Ховш вац из шоай дийнахьара нормаш а.

Дукха кхоачамбоацараш да кхыдола доакъараш кийчдеча а. Цох лаьца дийцар моттигерча ферма заведующе Матиев Рамзана, кхыча болхлоша. Цигара хьадоагIаш хургда-кх предприяте хьайбаш леладерий гIулакхаш йис кхийтта хилар а. Масала, соахка цу юкъа яьккхачул 38 тонн кIезигагIа шура яьккхай цар укх шера хьалхарча ворхI бетта. ТIехьадисар хIара дийнахьа доккхагIа хулаш а доагIа.

Грозненски района боахамашка дика таронаш я укх шера маэшша доакъар Iалашдара. Дика хиннай баьцаш а хьашкIаш а. Дале а, хIанзарчоа цох бизза пайда эц аьлча нийса хургдац. Гуйре гаргагIертаяле а, хIара хьайбана лаьрхIа нийс центнер гаргга доакъара единица мара кийчъяьяц укхаза. Из-м соахкарчул а лохагIа хьокхам ма бий. ТIаккха хьалаш укх шера тоъал дикагIа да.

М. ГАДАЕВ — «Заветы Ильича» яхача газета болхло,
М. КАРТОЕВ — тха спец. корр.

ГIулакх тоалуш дац

Паччахьалкхенга шурен дулхи дохкара укх шера ахшера планаш кхоачашъянзар Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза хьайбаш леладераша. Доккха декхар тIадисад царна. ХIаьта фу деш ба колхоза кулгалхой, специалисташ, партийни а профсоюзни а организацеш из дIа а доаккхаш, хьайбай продукташ яккхараи йохкараи шера планаш кхоачашъяра?

Оаллаше а аргда вай, лоадама хIама деш бац, аьнна.

— Фу бахьан долаш нийсденнад уж кхоачамбоацараш? — аьнна, аз даьча хаттара жоп луш боахама керттерча зоотехника А. Толдиева аьлар:

— Укх шера тхона хеттача тайпара дIабодац тха болх. Сога хьаттача цун керттера бахьан да доакъара база во хилар. ДIадахача шера чIоагIа йокъал а этта цхьан шера а дукхача шерашка а тIаювла баьцаш, хьажкIаш, кхытайпа культураш во хьувкъарах кхоачам хиллал доакъар кийчде таро йоацаш дисар тхо. Цул совгIа, детташ долча доаханна бIаьсти а ахкан замалахьа а маэшша моша доакъар лоаттаде а вIаштIехьдаланзар тха.

Керттерча зоотехника дийцар бакъ да. Цхьабакъда, цхьаькха а да укхаза лаьрхIа дувца дезаш. Дерригаш а 3200 бежан да колхозе лелабеш. Царех 1300 бетташ бола етт ба. ХIаьта, боахаме уж дерригаш а цамогаш а да. ХIаьта тамаш а яц. ХIана аьлча дIаяхача бIарччача Iан замалахьа ара санна шийла йолча помещенешка лаьттар дукхагIа дола доахан. ЛаьрхIIа зоотехнически образовани эшаш яц цун тIехьале хара. Хьайбаш цамогаш хиларал совгIа, цу хьале шура а геттара кIезига телар цар.

— Сенца дувзаденна да из иштта нийсдалар? — аьнна хет аз А. Толдиевга.

— Тхоай ханнахьа хьайбаш латтача помещенешта ремонт а ца еш Iан кийчо оаха ца ярах, — аьлар цо, — нийсделар из иштта. Бакъда, из санна дар укх шера а хила тарлу. ХIана аьлча, хIанз а дукха хьайбай помещенеш я тха ремонт е езаш. ХIаьта уж тоаяра гIишлон материалаш яц, е хIанзчул тIехьагIа хургйий ховш а дац.

Геттара во вIаштIехьбаьккхаб боахаме доаханна искусственни осеменени яра болх а. Колхозера зооветеринарни специалисташ шоай декхарех дика ца лоархIабеш хилар хьахьокх укх фakташа а. Карарча ах шера дукха Iаьхара дисад доахан. Бахкача 282 Iатта тIехьа 124 Iаса мара хьалкхедаьдац.

Хан - ханнахьа хьайбашта профилактика еш, маьхий детташ, кхы тIа де деза гIулакхаш цар ца дарах, цамогаш а хинна ветеринарни служба бехкагIа дукха хьайбаш тIерадаьннад укхаза.

Боахама цхьан ферме хилар тхо. Дийлхача догIо хотта баьккха, тIаьда яр коа. Ферме дIачувоалаш лаьрххIа дезинфекци яра баьккха кIоаг бац, е опилкаш а яц тайса. Гонга кхоачача хоттала ара латтар доахан. Хьаьш даьсса дар. Ремонт дIайола а яьяланза яр помещенешка. Иштта лостам боацаш яр коа — карта.

Геттара во да хьайбаш леладерий соцкультбыта хьашташ кхоачашдара гIулакхаш. ЦIе уголок я яхаш тхога хьахьекха хинна помещени. ЦIе уголок я алар эхь долаш яр. Цхьа бIеха диван мара кхы хIама йоацаш, яьсса яр помещени.

— Хьайбаш леладерашта юкъе яьржача яхье хьалхалаттача доярkaex скотникех дувца сона, — аьнна аз дехар дича ферма заведующе Ичиев Рамзана аьлар:

— ХIанз хьона уж иштта дIабувца дагабагIац сона. ХIаьта ферма балхах дIаяздеш дола блокнот а журнал а цIагIа дисад са.

Иштта да-кх Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозера гIулакхаш.

М. ЧАХКИЕВ.

ВЕТЕРАНАШЦА ДАГАБОВЛАР

Вай мехка дегIайоагIача перестройкас дIадеххача тайпара ба партийнии советски органий болх. Йоалаеш я цунна юкъе гласность а демократи а, кхыча тайпара ба министерстваштеи ведомстваштеи лоаттабу тIахьожам. Хьалха, бакъдар аьлча, халкъа балашта гаьна хиннача кулгалхошкара нахаца хилар а цар хьашташ лерттIа тахкар а дIадех партийни органаша. Цунах боккха пайда кулгалхоша а эцаргба, хIана аьлча, наха эшар дикагIа довзаргда царна, хIаьта наха а шоай кулгалхой дикагIа бовзаргба.

Хетаргахьа, цу хьакъехьа геттара лоархIаме хилар вай республика цхьаболча кулгалхой а министрий а партеи, тIемеи, къахьегамеи ветеранашца хинна вIашагIкхетар. Цига дакъа лоацаш бар парте Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев, Нохч-ГIалгIай Министрий Совета председателa заместитель Н. И. Айдинов, СССР халкъа депутат А. И. Анисимов.

Дукха халонаш лайна, дукха хIама ховш нах ба ветеранаш, йоккха я цар вахара опыт. Иштта уж хиларах вай общества социальни группашта юкъе эггара хьинарегIа вахара позици йолаш ба уж. Цудухьа тамашийна дац, обкома конференц-зале принципиальни, цIенхаштта къамаьл хинна хилар.

Ветераний хьалашка хьажа эггара хьалха декхарийла я социальни Iалашон министерство. ХIаьта, фу де карагIдаьннад цунна цу хьакъехьа?

Дош а нийца, из дувца волавелар социальни Iалашон министр В. М. Магомадов. Дукха дийцар цо ветеранашка, цхьабакъда, гуш дар ший министерства гIулакхаш цунна дика ца довзилга а цхьадолча хаттарашта жоп дала ховш доацилга а. Дуккха ветеранаш бахаш болча инвалидай Шеношка кхачан продукташцара Iалашо дика йоацилга, дукхача хана денз ремонт ца еш уж латталга а аьлар цунга зале гулбеннараша. Халкъа депутата А. И. Анисимова белгалдир, цу Шеношка хьалха уголовникаш хиннах бахаш болга а из бахьан долаш ветеранаша дукха халонаш ловш болга а. Из хьал мишта тоаде лаьрхIа ва министр, хьаьттар депутата. Цхьабакъда, цу деша а кхыча дешашта санна дала жоп хиланзар В. М. Магомадова.

«Грозплодоовощторг» яхача производственни объединене генеральни директора В. П. Хаперске дийцар а дукхагIча даькъе даьсса къамаьл дар. Из цунга духхьал дIа а аьлар ветеранаша. Масала, ветеранаш сомий продукташца Iалашбеш Грозне ялхайтта тика я директора аьлча, из бакъ доацилга гучадаьккхар вIашагIкхийттараша. Цхьайолча районашка уж тикаш каьхата тIа мара йоацилга а, хIаьта хилча а мегаргйола продукташ цига кора ца йоагIилга а белгалдаьккхар цар.

Къамаьл даьча бувзама производственно - технически управлене начальника А. З. Хаита а унахцIено лораяра министра заместителa М. Х. Магомедова а шоай гаьнара перспективаш мара кхы дувца хIама хиланзар, амма, хIанз, тахан ветераний хьал тоадара фу де могаргда ховш бацар уж. ХIаьта наха дийцачох Iалаьмате дукха да цу ведомства а министерства а балха юкъе гIалаташи кхоачамбоацараши: дуккхача хана денз телефонаш оттаяйта ца могаш дукха ветеранаш ба, цар унахцIено лораяра гIулакхаш а дика хилара гаьна да.

— Бехк тIерабаккхара бахьанаш ца а лехаш, шоай гIулакхашта юкъера кхоачамбоацараш дIадахара лерагIа болх дIаболабе декхарийла ба кулгалхой, — аьлар дош ийцача цхьан ветерана. Кхычар а цу хьисапе къамаьл дир.

Парте обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева дийцар вай республике экономически хьал а социальни гIулакхаш а геттара во долгах. ДукхагIча даькъе цун бехке министерствай а ведомствай а кулгалхой ба, аьлар цо. Из хьал хIанз тоадара партийни а советски а органаш лерттIа тIахьожам лоаттабе декхарийла я.

Парте обкома бюро цу хьакъехьа болх дIабахьа а шоай декхараш кхоачаш ца деча кулгалхошкара доагIар хьадеха а лаьрхIа йолга белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева.

Шер-шера кIезигагIа бусаш ба вайна юкъе ветеранаш. ХIаьта, маца ергья царна лерттIа йоакхо, маца хьожаргба цар вахара хьалашка. ВIашагIкхетаре къамаьл даьча кулгалхоша йийцараш гаьнара перспективаш яр, хIаьта царна тахан эш гIо. Цудухьа геттара раьза а болаш тIайийцар ветеранаша, обкома секретара укхаза хиннача хIара кулгалхочоа ши-ший ведомствас фу де йиш я тахкара лоацца ха ялар.

М. АЛАДИНОВ.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Къаьстта дика болх бу шийтталагIча пятилетка диълагIча шера Грозненски «Трансмаш» яхача завода коллективо. Цхьа бутт дIабахийтабац цо укх шера паччахьалкхен план меттел, тIанийца доккхий декхараш а дикка тIеххкоачаш ца деш. Цу масало къаьгга хьахьокх предприяте машинашъераш шоай деша дай болга. ДIабахача ворхI бетта дерригача технико-экономически хьокхамий паччахьалкхен план кхоачашъярах ханал хьалха рапорт делар цар. ПланагIа лаьрхIачул тIех арахийцар 107 эзар сома маьха товарни продукци, цу даькъе 162 тракторни прицеп а йолаш. ХIаьта продукци маьхалъяьккхара ворхI бетта план 110,4 процент кхоачаш а яь, йоагIачул дукхагIа цар ехкай 781 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци.

Дукха дIадех самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системо къахьегама коллективагара. Цу даькъе керттердар да дерригa технико-экономически хьокхамаш тIа-тIа тоадар. Цу лостамагIа дика кайоалаш болх бу предприяте машинашъераша. Шоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш дизза кхоачашдаьд цар. Къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул йийтта процент гаргга лакхъяьй. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй заданел тIех арахийца еррига товарни продукци. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, бийдал, металл, ардакх, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах духхьал хьалхарча ах шера планал тIех 418 эзар сом пайда баьб цар паччахьалкхенна.

Къахьегаме уж коталонаш йоахача доккха лакъа а лоацаш, хадданза яхье хьалха латташ хилаьца белгалъяьннай Османов Султан, Бугаев Iалибек керте латтача резчиккийи слесарий-сборщиккийи бригадай коллективаш.

Деша дай бац

Гудермесски района «Брагунский» совхоза дукхагIдола кхаш Тийрки Шолжи вIашагIкхеттача да. Ка бола ялаташ хьалкхедара дика моттиг я из. Дале а, укхазарча механизаторий из де вIаштIехьа ца доала кукли ха я. Соахка а лурчогIа а гаьнна лоархIабинзар уж шоашта хьалхашка латтача декхарех.

Цу хана берригa бехк дIатIабиллар хаоттама. Ишта а лаьтtанца дукха тIоадал йолча кхашка каст-каста догIаш делхаро толхадаьд йоахар гIулакх. Укх шера йоачаш кIезигагIа хул районе, денош дика латт. Цхьабакъда, хьалха санна тIехьабусаш ба брагунцаш. Хьайоалаергья вай цу деша тешал деш йола цифраш.

Масала, кIа хIара гектара тIара чуэца лаьрхIадар 18 центнер. Оттаяь план йоккха я ала йиш йолаш яц. Цхьабакъда, цох а лоархIабинзар укхазара кхаш леладераш. Чуйийцар — 16 центнер. Кхы дикагIа хьал дац мукх чуэцача а.

Хьагучох, хаоттам бац бехке, шоаш денна дош кхоачашде ловш боаца нах ба.

КПСС обкоме

КПСС обкома аргIанарча заседане «1989 шера республика партийни организацешка отчеташи хоржамаши дарах» бола соцам тIанийцар. Партийни организацешка отчеташи хоржамаши дар, белгалдоаккх соцам тIа, мехкарча хIанзарча политически хьале чIоагIа лоархIаме да. КПСС ший болх бу социально - экономически даькъе ситуаци ирьеннача, наьха дог-уйлаш хувцаеннача хьалашка. Партена а цун звеньяшта а критика йир партийни комитеташ, организацеш обществе хулаш латтача дуккхача процессел тIехьаюсаш хиларах. Цу хьале, отчеташи хоржамаши партийни организацей балха формаши методаши эргайоахача боккха лоархIам болаш я.

Партгруппашка дIайолаеннача отчеташеи хоржамашеи хьахьокх, цхьайолча партийни организацешта собранешка корта болаш къамаьл дувца, вахаре хулача процессашта анализ е, шоай балха хьадда программа оттае вIаштIехьдаьнналга. ХIара кхоалагIвола партгрупорг шин е кхы дукхагIйолча кандидатурех хержав, отчетно - хоржамий собранешка хьинаре дакъа лоацаш бар парте боацараш а.

Цхьабакъда, дуккха собранеш къаьнача IаьдалагIа чакхъювл. Отчеташи соцамаши деклоративни чулоацам болаш хул, партгруппаша беча балха маIан хьадовзийтац. Укхаза дукхагIа теркам тIаухийт къаьст-къаьста кхоачамбоацараш белгалдахара, кIоаргга анализ йиц чурча партийни балха, массанахьа а парте хIара члена бехктокхам айбара дешаш дувцац. Докладчикаштеи къамаьл дераштеи самокритичность таац, юкъарча гIулакхашка ледара дакъа лоацача коммунисташкара доагIар хьадехац.

Парте обкома бюрос соцам бир КПСС Уставага хьежжа 1989 шера августе-октябре 15-нел кIезигагIа парте член воацача партийни группашка, цехови а юххьанцарча а организацешка отчетно - хоржамий собранеш чакхъяхарах. XIX Еррисоюзни партконференце рекомендацеш теркал а еш, «1989 шера партийни организацешка отчеташи хоржамаши дарах» болча КПСС ЦК соцама кIийлен тIа укх шера сентябре-октябре цехови а юххьанцарча а парторганизацей собранешка парткомий, партбюрой отчеташка ладувгIа, хIаьта иштта ноябре-декабре партийни комитетий бюроша шоаш баьча балхах отчет а лургйолаш парте райкомий, горкомий, обкома пленумаш чакхъяха лаьрхIад. Нагахьа санна, эшаш хуле из дара йоагIаш йола партийни конференцеш чакхйоахаргья.

Бюрос парте горкомаши райкомаши, юххьанцара партийни организацеш декхарийла йир шеррача гласноста, новкъосташха дискуссеш яра хьале отчетно-хоржамий собранеш чакхъяхара, хоржача партийни органашка отчеташ яра хьакъехьа практически де дезараш кхоачашде. Хьалхашка декхар оттадаьд, къаьст-къаьстача коммунистий мелал эшаелга, партийни организацешта нийса яьча критикана кIийле йолча проблемашта теркам тIаозалга, иштта, белгалдаьккхад, хIара парторганизацен къахьегама коллективана, района хьаьддача хьалашта жоп луш йола перестройка программа хила эшалга.

КПСС обкома бюрос гIумкашта, негIешта, эрмалошта ловр теркал а деш, Нохч-ГIалгIайчене дахача кIезигача халкъий духовни эшараш диззагIа кхоачашдара, иштта, идейно-политически интернациональнии кхетам балара болх чIоагIбар духьа НГIАССР Гостелерадиона тIадиллад республикански радио гIолла цу метташка, бетта цкъа, хIара меттала 30 минота боараме передачаш чакхйоахилга.

КПСС обкома бюрос магайир «Червленский» колхоза парткома а правлене а юртбоахама продукци алсамъяккхара, колхозашта лаьрхIа социально-бытови хьалаш хьадара йола опыт, иштта, КПСС горкомаштеи райкомаштеи, юххьанцарча партийни организацешта хьалхадаьккхад, из опыт шоай балха юкъейоалаелга. ТIайийцача соцам тIа белгалдоаккх, колхозе боахам лелабара механизмана перестройка елга управлене структурага юхахьажарцеи, цига порядок оттаярцеи дIадоладаьлга. Управленчески аппарат 37 саг кIезигъяьй, уж производства сфере болх бе дIабахийтаб. Боахамерча хоадам беча участкашка чIоагIагIа партийни влияни ю, коммунисташа къаьстта теркам тIаухийт бригадашка, звеньяшка нахаца болх бара, цар гIулакхцара предложенеш теркал а еш, сиха кхоачашъю. Колхоза партком боахам лелабара керда экономически механизм, къахьегам вIаштIехьбаккхара дикагIйола формаш Iомаяра балха кулгалдеш я. Бокъонца йиззача хозрасчета кIийлен тIа эргаяьккхай къахьегамах алапи далара система, хийцай къаенна нормативаши расценкаши, цхьадолча даькъе, натуральни хьисапе кхы тIа алапи тела лаьрхIад.

Укхаза чакхбаьккхача организаторски политически балхо колхоза коллективана лоацача хана юртбоахама производства эффективность дикка лакхъе таро еннай. 1988 шера колхозо 1293 эзар сом пайда бир. Продукци дукхагIа яккхара темпаш укх шера а лаьгIъеннаяц. 1988 шера колхозо шишша квартира йола диъ цIа хьалдир, газопровод йилла йолаелар. Юкъара майда 500 кв. метр йола фински цIенолгаш нийцад, индивидуальни гIишлош хьалъяра ссудаш тел. Къахьегамхой йоакхо яро коллективерча морально-психологически хьал тоадара гIо ду.

КПСС обкома бюрос «Червленский» колхоза базе боахам лелабара дикагIйолча опыта школа хьае лаьрхIад. Укхаза парторганизацей секретарий семинараш чакхъяха лаьрхIад. НГIАССР журналистий Союза хьалхадаьккхад, колхозе выездной пленум елга, НГIАССР Гостелерадиона — республика кинотеатрашка хьокхаргйолаш кино-очерк йоаккхилга.

Иштта, хьежар 1989 шера 4 августе республикански радио гIолла хиннача «Юртара вахар» яхача передачах, 1989 шера 8 августе «Грозненский рабочий» яхача газета тIа кепатехача «Консервни цехашка сатем латт» цIи йолча статьях долча дешага. Бюрос белгалдаьккхар, радио а газета а выступленешка сом баьцадаараши чакхдоахача консервни заводаша во болх барах дола дош нийса оттадаьлга. Республикера соми баьцадаараши кхедеш долча боахамех дикка дукхагIчар консервни заводашта продукцена поставкаш яра договорни декхараш кхоачашдац. Царна юкъе я «Урожайный», «Заря», «Труд», «Новосельский», «Солнечный», «Овощевод» яха а иштта, кхыйола а совхозаш. Из бахьан долаш, консервни заводий низах биззача боараме пайда эцац.

Уж кхоачамбоацараш — «Чеченингушагропром» объединене кулгалхой сомий а баьцадаарий а продукци йохкилга, чакхйоаккхилга вIаштIехьдаккхара дешах йола КПСС обкомеи республика Министрий Советеи решенеш кхоачашъярца бехктокхам боацаш хиларах хьахиннар. Контрактаце договораш кхоачашделга тIахьожам боацаш, тесса дитад НГIАССР гIолла юртбоахама продукцена заготовка яраи дикалга хьажараи воккхагIволча госинспектора А. Г. Пенькова. «Чеченингушконсервагропром» объединене, консервни заводий кулгалхошта бахача нахагара продукци хьачуэцилга вIаштIехьдаккха магaнзар, Респотребсоюза предприятеша а биззача боараме пайда ийбац соми баьцадаараши эцара, уж чакхдахара йолча таронех. Вайна воаш Iалашде вIаштIехьа ца доалача хана продукци республикера кхыча регионашка дIакхуьй.

Соми баьцадаараши чакхдоахача цIенхаштта кхоачамбоацараш гучадувлийтарах, цу дешах йола парте обкомеи НГIАССР Совминеи решенеш кхоачашъярца бехктокхам боацаш гIулакх леладарах бюрос «на вид» оттаьй «Чеченингушагропром» председателa заместителa А. В. Волковнеи юртбоахама продукцена заготовка яраи дикалга хьажараи воккхагIволча госинспектора А. Г. Пеньковнеи.

Бюрос агропрома, консервни промышленноста, колхозий, совхозий, продукци чакхйоахача предприятей кулгалхой, парторганизацей секретараша декхарийла бир, белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадахара, консервни заводаш бийдалца Iалашъяра, уж цхьан кIира кхаь сменагIа болх барга яхара хьакъехьа кхы тIехьа тетта йиш йоаца де дезараш тIаэца.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

ЦIенхаштта къамаьл

Итт бутт мара бац «Красный молот» яхача заводе 25-гIа механически цех хьайийлла. Цу къоначa цеха боккха теркам тIабохийташ ба завода кулгалхой. Из тамашийна а дац, хIана аьлча, йоккхий перспективаш я цун. КердачагIа йола станокаш я цу цехе лелаераш. Царца болх беча болхлой къахьегама овсарле а арахецача продукце дикал а кхычарел дукха лакхагIа я. ХIьата цунах ерригача завода пайда а боал.

Дуккха проблемаш латт къоначa цеха хьалхашка. Оборудвани оатхалашца Iалашъяр дика дац, тоъаш бац говзал лакха йола специалисташ. ХIаьта фу ду укхазарча партийни организаце цеха гIулакхаш тоадара? Цу дерригнех лаьца цIенхаштта къамаьл дир отчетно-хоржамий собране. Цехера коммунисташ хиларал совгIа, цу собране дакъа лоацаш бар завода директор Г. М. Мусалимов, парте Нохч - ГIалгIай обкома социально-экономически дегIаахара отдела заведующи Р. И. Зыгалова.

Доклад яьча цехерча партийни организаце секретара Исрапов Али Абубакаровича белгалдир шоай организаце кхоачашдаьр а ца деш дисар а.

— Партийни гIулакхашта юкъе эггара лоархIамегIа да паччахьалкхен план кхоачашъяра нах оарцагIбахар,— аьлар парторго. — Ала деза, вай из дика вIаштIехьдаьналга. ДIадахача ах шера продукци арахецара план 106,2 процент кхоачашъяьй цехо, къахьегама овсарле лакхъяра план 142,7 процент кхачашъяьй, алапе фонда экономи 1820 сома хиннай.

Цу хьоккхамаша тойт цех болх бе йолаенна дукха ха ец а. цун дукха хIама де карагIдаьннилга. Цхьабакъда, цеха парторго дукхагIча даькъе шоашта ца дулуш дисачох дийцар.

Дукха лоткъамаш ду технологически службана. Во да болхлой инструменташца Iалашбара гIулакхаш, дика вIаштIехьъяьккхаяц технологически документаци. Цу дерригнех массехк бахьан доаладе йиш яр, амма, эггара доккхагIа бахьан да цу хьаштаашта бехтокхаме болча коммуниcташа Р. Шамсутдинова, В. Колесникова, А. Онищенко шоай декхараш а боъонаш а йоаггIача тайпара кхоачашъеш ца хилар.

Къахьегама а производственни а дисциплина терко е декхарийла я партийни организаци. Цу лостамагIа цо дукха болх баьбале а, ала деза, из дош къоастаданза долга. Укх ах шера кхаь болхлочо бIархI прогул яй. Уж болхлой бехктокхаме эзабале а, хетаргахьа, уж прогулаш хургьяцар беш леррагIа профилактически болх хиннабаларе.

Социально - бытови дешаш дика къоастаду цехе. Партийни а профсоюзни а организацеша, администрацес, къахьегама коллектива совето цхьана дIахьош ба из лоархIаме болх. Цех хьайийла дукха ха ец а душевой, сауна, бытовкаш хьаяьй укхаза, служебни помещенешта капитальни ремонт яьй. Кастта хьаделларгдолаш да салоIа цIа а столови а.

Идеологически болх бийцача, дукха дешаш да коммунисташа къоастаданза. Политически экономически дешар хиннад цехе, цхьабакъда, формализм йоацаш хиланзар занятеш. Хетаргахьа, цу дешаре дерригача дунен а мехка а проблемаш ювцарал совгIа, къаьстта цеха а предприяте а проблемаш йийцача бакъахьа яр. Политически занятешка дукхагIа теркалде дезар къамашта юкъера гIулакхаш. Хьинаре вахара позици йоацаш дукха коммунисташа ба цехе. ХIаранена поручени еннай партийни организацес. Амма, поручеңеш ялар кхоачам бац, уж лерттIа кхоачашъеш ца хилча. Шоай болх цIенхаштта дIахьош ба партийни взносаш гулъяра бехктокхаме йола Т. Несмеянова, кагирхой наставник В. Половинкин, пропагандист Р. Шамсутдинов. Цхьабакъда, шоашта енна поручеңеш тесса лелаеш а ба коммунисташ. Масала, парторга заместитель А. Хабибулин бехкагIа геттара эсала дIадода кепайоазон изданешта подписка яр, болх беш бац Н. Носков керте латта халкъа тIахьожамхой.

— Вай мел долча кхоачамбоацараштa бехктокхаме эггара хьалха со ва, — аьлар цо. — БоаггIача тайпара болх вIаштIехьбаккха маганзар сона. Застойни ханашка иштта вай болх баьбаларе, вайга ала хIама дацар, хIаьта хIанз кхы зама я, кхыча тайпара хила беза партийни организаце болх а, — аьлар докладчика.

Ала деза, собране дош ийцача коммуниcташта юкъе даьсса къамаьл деш саг вацар. ХIаране шийна бакъахьа хетар а балха IаткъаШ дар а дувцар.

В. Колесникова аьлар, кагирхошта кхетам балара болх дика дIабодац. Р. Шамсутдинова белгалдир, партийни организаце болх коллектива гуш хила безилга а цу балха юкъе парте боацараш боалабе безилга а. Т. Несмеяновас замечани йир цехе пенгазета дац, аьнна.

— Вай цхьан цехе болх беш да, — аьлар Г. Бондаренкос. — ЦIенхаштта болх беш вар а моттийта хIама леладеш вар а дика гуш ва вайна. Яьссача цехе итт беттa лерттIа общественни болх дIаболабе хала да, амма, Али Абубакаровича шийн доклада тIа дукхагIча даькъе кхоачамбоацараш белгалдаьхадале а, вайна ховш да цо мел дукха къахьийгад партийни организаце болх дIаболалургболаш. Цул совгIа, цехе вIашагIъелла профсоюзни, комсомольски организацеш, къахьегама коллектива совет цо доккха новкъостал а деш вIашагIъелла я. Цудухьа, сона хетачох, цул дикагIа парторг вайна коравоагIаргвац.

Г. Бондаренкос аьннар ше волча коммунисто чIоагIдир.

ТIеххьара къамаьл даьча Г. М. Мусалимова, Р. И. Зыгаловас дийцар цеха балха завода парткома а кхыча партийни органашта а раьза болга.

Ч. МАНОЛИС.

«ХIАНЗ А ВIАШИ ДУХЬАЛА ЛАТТ»

ХАРЦДОЛЧУН ТIЕРА БОВЛАШ БАЦ

...КIезига ха дIаяхаяц «Советская Россия» яхача газета тIа «ХIанз а вIаши духьала латт» яха корреспонденци кепатеха, цудухьа, цун чулоацам бицбенна хила тарлу. ХIаьта из иштта бар: Н. Моревас, Нохч-ГIалгIай АССР парте Малгобенски горкома хьалхара секретаралла ше оттайча хьалха цига хинначунгара кулгалдара авторитарни метод хьайийцар. Масала, из хьалхарча деношка денз халкъа тIахьожама городской Комитет «бе йолла хьежар», практически, цун болхлоша боаккхача хIара гIана тIехьа тIахьожам а лоаттабеш. Комитета председатель И. Труфанови инспектор М. Саутиеви балха тIа принципиально «шоашта бакъахьа хетар мара ца леш» дIаболабелча цар «кабинет» йохаяра кхерам тIабессар.

Цунах а, иштта, дуккхачох а дийцар газето. Эггара хьалха из корреспонденци терквалийр РСФСР НК Комитето. Цигарча компетентни комиссе ситуаци дика тахка а техка цхьа вывод йир: газет бакъдеш. Комиссе членаша цу хьакъехьа шоашта хетар парте Нохч-ГIалгIай обкомага дIааьлар.

Ховш махиллара, РСФСР КНК-а кара дац Н. Моревай хьакъехьа решени тIаэцилга, цудухьа, парте обкома шийн комисси вIашагIъеллар, цунна кулгалдеш вар обкома секретарь С. Беков.

Комиссе шийн болх дIаболабешше гучадаьлар, цо Н. Моревана реабилитаци яра лостам тIаийцалга. Ха дIаухар, корреспонденци ца ювцаш тIехьайоахар. Из йийцар ялх бутт баьнначул тIехьагIа. Бюро членаша обкома комиссе оттаяь справка лерттIа оттаяьяц, кIаьда аьлча, цун га хьаллоацаш оттаяьй, аьнна, тIаэцанзар. Комиссе председатела С. Бековс аьлар, цу факташка хьежа дукха ха я, цудухьа, комиссе яь цхьаццайола выводаш къаенна а хила мег. Цу къамаьло бюро членаш шекбаьхар. ТIаккха, лоацца дош кхессар: газета выступлени нийса лоархIийла, аьнна.

Хетаргахьа, деррига а мадарра кхетадеш дар. Цхьабакъда, дIахора событеш «лаьрххIа дагайоха велча а дагайохаргйоацачарех» яр. Газета редакцега КПСС Нохч-ГIалгIай обкома жоп дайтар, цу тIа мадарра аьлча, бюрос тIа ца эцаш йитача комиссе справка тIа хинначул совгIа хIама дацар.

Редакцега дайтача каьхата хьалхарча даькъа тIа йоахар, корреспонденце тIа «нийса критика яьй парте горкома хьалхарча секретара я. Н. М. Моревайна цо шийн гIулакхаш доаггIача тайпара нийса ца леладарах, цига администрироване элементаш гучаюовлийтарах, иштта болх тIагIолла талмастта беш хиларах». Цхьабакъда, цунца цхьана, теркаме нийцад «Н. Моревас статьяй тIа шийн цIерагIа яь критически замечанеш теркал а еш, цунах нийса выводаш яьлга».

Мукъа ба сона, цу тIа дувцачунца раьза ца хила. МалагIаш да уж «нийса доаца гIулакхаш», «администрировани яра элементаш»? Цу тайлара гIулакхаш гIожа а ца деш, хIаьта, кIезиг-дукха кIаьдагIа де? ХIаьта «элементаш» ала йиш йий масса за НК комитета болхлошта Iоткъам лоаттабарах, халкъа тIахьожамхоша боаккхача хIара гIана баргал а етташ, нагга лерттIа болх хьа ца байтарах? Иштта «йоагIаш йолча выводех» лаьца. Корреспонденци кепатехачул тIехьагIа И. Труфанов горкома бюро, кхыметтел пленуме а вехканзар, бакъда, тIеххьарча конференце парте горкома составе хержар.

Тамашне хете а цу тIа чакхйоал Н. Моревас гучаювлийтача негативни «элементий» перечень. Бакъда, обкома дайтача каьхата тIа дIахо йоах «Статья тIа керттерча даькъе нийса а доагIаш а оттадаьд халкъа тIахьожама органий балха партийни кулгалделга тоаде эшаш хиларах дола дешаш». Сенах латт «керттерчун» маIан? Цу документага хьежача корреспонденце тIа мел дийцачох. Из И. Труфановна бехк а беш оттадаьд. ХIанз цунна фу бехк бу хьожаргда вай. Цхьа масал: «...н. Н. М. Моревас яь рекомендацеши замечанеши харцахьа кхетаяр». Цу тезиса теркам тIаззар бюро члена А. Воронкина, тIаккха, цо Нелли Михайловнагара дийхар цунна ше дух тIа воаккхилга. ХIаьта цига хиннараш цец а бовлаш Н. Моревна цу тайпара цхьа факт йоалае маганзар.

Къаьстта теркам тIаозаргба вай, городской НК комитето «цхьайолча хала ца йийча мегаргйола проверкаш йора е уж аргIанара юртбоахама кампани чакхйоаккхача хана йора», яхаш, дувцачоа (из комиссе членашта хетачох, вIалла ца эшаш дола хIама да). Цу тайпара проверкаш йир автотранспортни предприятешка, совхозашка.

ХIанз тахка хьожаргдац вай, «ца йича мегаргйола» яхача деша маIан, хIаьта хIанз ше мадарра дувцаргда. Городской КНК 1987 шера комплексно хьежар Малгобенски АТП-с беча балхага. Шу даьннaчул тIехьагIа, уж юхабаьхкар цу юкъа фу хувцаденнад хьажа — из нийса а доагIаш а гIулакх да.

АТП директор О. Марзаганов горкома бюро вувцар (горкомо беш болча балха «дублировани» яра санна лоархIаш, цунах халкъа тIахьожама органашта бехк бир) дувзаденнадар водителий группо предприятерча болхлошкара ахча доах, аьнна КПСС горкоме дайтача письмоца. Цу тIа цар яздора, нагахьа санна, цIенача машина IотIа ха безам болаш вале — доагIар дIадала деза, кIезига а ца луш. Из бахьан долаш О. Марзагановна цIенхаштта выговор йир.

Комиссена юкъебоагIар республикански прокуратура болхлой. Цун кхыча итогови документашта юкъе я корреспонденце тIа хьоахаьльча криминальни маIан долча фактаех оттаяь справка-заключени. Справка кIала кулг яздаьд юстице воккхагIволча советника С. Джамалаевс. Цу тIа, цхьадолча даькъе, белгалдаьккхад, городской КНК балха практикера укх тайпара хIама: 1987 шера декабре халкъа тIахьожамхоша гучадаьккхар «Малгобекский» яхача совхозе 260 племенни хьакха эшаш хилар. Цу фактага прокурораш шу даьннaчул тIехьагIа хьежар (цар цу гIулакха кийчлуш дукха ха яьккхар!) Кхоачамбоацараш гучадаланзар. Моттигера соцзаконность лораераш яь заключени иштта яр: зулам дара состав яц.

Укхаза хеталу, тIахьожамхоша цIенача нахах доацар дийцад-теш аьле? Хац-те хьогI следователашта цу юкъа йоккхий хьакхарч къоначарца меттаоттае йиш йолга. ХIаьта, совхозе хьайбашта тIакхетача дулха себестоимосто хьахьокх махкинаце орг хьалистара юхьигаш мичахьара лаха еза. Укхаза килограмм дулх даккхарга 30 тум ахча дIадода. Цу тайпара деза дулх даккхара хьакхарч йиззалца кердача торташца кхаба еза, бакъда, кхыча бесса цу тайпарча йоккхача расходашка кхоачалургвац. ХIанз цох бехке вар лаха атта а дац. Боахама кулгалхоша прокурорски проверка чакхъяьннaчул тIехьагIа дIаяьккхар из хьакхарч лелаю ферма.

Боккъалдар аьлча, моттигерча законность лораеча наха ца тохкаш дитача бIехача гIулакхех цаI мара дац из.

Долчча бесса дувцаш, белгалдаккха деза, хIанз Малгобенски прокуратура моттигерча респотребсоюза заготовительни контора директор хиннача Н. Барахоева гIулакх тохкаш я аьнна. Вай вувцар, Магнитогорске кхешта меттала горохаш дIа а яхийта кхешта доагIа ахча хьа а ийца, цар маьхий башхалах пайда ийцар ва. Барахоевас а цун гIончаша а суд йистеяларга ца а хьежаш райпо кассе 220 эзар сом совгIа ахча дIачуделар. ХIаьта дагадохал «района цIенанас» Н. Моревас из А. Барахоев тайп-тайпарча проверкаех мишта лоравора, цхьан хана, цунна шийн гIулакхаш чакхдахара дика хьалаш хьа а кхоллаш.

Бакъда, И. Труфанова цу тайпара тешшаме ткъама кIал лаца саг вац, кхыметтел НГIАССР КНК председатель П. Кащеев а тIехьа, цудухьа, из вIаши духьале еча цхьаь ва. Н. Моревай а П. Кащеева а позици цхьатарра я. Бюро йолча хана П. Кащеев шийн кара болчарна чIоаггIа бехк бора. ХIаьта бюро гуча мадаллара «шоаш яхар мара де ца тугача» Кащеева кара бараша шоай балха тIа, халкъа тIахьожама областной комитето бехке бе йиш йола нарушенеш яьц.

Цхьабакъда, сценарий кийчъяь автораш цец а боахаш И. Труфанов воханзар, шийн позицен тIара валанзар. Укхаза йий-теш бюро членашта хетар мадарра белгал ца доаккхаш редакце дайтача каьхата къайле? Тха къамаьл хилар обкома бюро членаца, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председателаца Х. Боковца. Из чIоагIа цецваьнавар событе цу тайпара маIан тIаэцарах, хIаьта, цо аьлар шийна редакце дайтача каьхата чулоацам бовзац, аьнна.

Укхаза тIадам оттабе мегаргбар, цхьабакъда, дIахо хинна событеш къайла яхьа тхона бокъо луш йоацача хьисапе йийрзар. Парте обкома бюро заседани хиннaчул тIехьагIа «Ленинское знамя» яхача Малгобекски районни газета тIа моттигерча прокурора В. Молозина кулг кIала а долаш статья араьлар. Цу тIа социалистически законность лораер «Советская Россия» яхача газета яь выступлени харцъе хьежар. Оаха, Малгобекски городской КНК болхлошка дийхар прокурора статьяйна комментари елга.

— Кертторча даькъе, шеквоаккхаш я прокуратурас лаьца йола позице. — йоах КНК инспектора М. Саутиева. — Масала, А. Барахоевна а цун гIончашта а духьала доладаь хинна уголовни гIулакх соцадаьд. Прокуроро лерхI, респотребсоюзе хIанз хьачуденна 220 эзар сом ахча «ца ховш» кисa делалга. Е кхыйола факт. Горисполкома председатела заместитель хиннача Т. Федосеевас сагага хьтта хIама а доацаш, квартирий аргIа телха а еш, квартираш ялара кхо ордер язйир. Прокуроро цо даь гIулакхаш зуламе долаш санна лархIац, амма, цунца цхьана, цо язъяьча ордерашта харц а лоархIаш опротестовани ю. Фу къайла даккха а мала кIалхараваккха а гIерт В. Молозин?

Теша лов, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома цу исторе принципиальни позици лоацаргхиларах, деррига а шийн метта оттадергхиларах.

М. МИХАЛЬКОВ,
тха соб. корр.
Нохч-ГIалгIай АССР.
(«Советская Россия» газета, укх шера 9 август).

АРЕНДАНА-ШЕРРА НИКЪ

ГIо де саг валаре...

Зюрхи... Республика карта тIа из лаха эттача хIама хургдац шун. Цу тайпара цIи цхьаннахьа дIатIайихьац. Бакъда, Ведевски районе бахача наха, къаьстта боккхагIбараштa Зюрхи дика дагайоагIа. Застойни ханашка вай мехка дукхача зIамигача юрташка кхаьча къел кхаьчар цунга а. Перспективни яц, аьнна, дIаяьккхар. Даьдай хана денз укхаза баьха нах низагIа Iоъарабаьхар. Дуккха шераш дIаихар йицъенна, дIатесса, тIаьннача йоархIаша къайлаяьккха уллача юрто Iаьдала а наха а цхьаккха пайда ца луш, укхаза сага оаз ца хозаш. Иштта вIалла йий а ца ховш улларгъяр из дIахо а, нагахьа санна перестройкас юха а дагаехийтаецаре. Цо сомаяьккхар юртара къахьегамхо. Йицъенна иллача юрта вахар юхадера. Эггара хьалха укхаза кхаьчар арендатор.

Цхьан дийнахьа В. И. Ленина цIерагIча колхоза председатель Исламов Имам волча кабинете чуваьлар цхьа зIамига саг. Из вар Ведевски районни «Сельхозтехника» зоотехникалла болх беш вола Асаев ИсмаIал. АрендагIа шун хьайбаш хьаэца безам бар са шо раьза хуле, аьлар цо. Колхозо кIезиг-дукха новкъостал дой доакъар а айса кийчдергда аз, хьайбашта помещенеш а айса хьалъергьяр, аьлар. Цу гIулакха колхоза кулгалхой а правлени а раьза хилар, договор оттадир. Амма, юххьанца царна хьалхашка эттар цхьа хаттар: мичахьа хьакъоастадергда эшаш дола лаьттем хьайбаш леладе моттиг! Цу деша дукха ха йоае ийзанзар. Арендатора ше белгалъяьккхар шийна эшаш йола моттиг. Из яр колхоза цхьаккха пайда а ца беш, йицъенна Зюрхи.

Боахамгара И. Асаева хьайийцар 94 шинари 107 гамажи. Шеко яц, из мел дола хьайбаш цхьан сагага лелалургдацар. Бакъда, ИсмаIал цхьаь вацар. Цунца цхьана болх бе болабелар цун вежарий: Исхьаб, Iаьла, Исраил, Мухьмад. Уж берригаш а, шоай воккхагIвола воша санна. хьайбай боахаме къахьийга, из гIулакх дика довзаш специалисташ бар. Иштта вIашагIкхийтар цхьан цIен дезала бригада. ВIашагIкхийтар шоай дай баьха мохк юха а дийнбе, тоаба.

Колхозо вежараштa-арендатораштa дIаелар эша цхьайола техника. «ДТ-75», «Т-25» — яхача маркагIа йола ши трактор, говраштa тIехьаювза косилка а йолхьиг а. Юххьанца атта хиланзар арендатораштa. Цунах хIама хургда, аьнна, дукха тешаш бацар боахама кулгалхой шоаш а. Ахкан замалахьа лоама даьгIенашка доажа а даь, Iа хьатIакхоачача хана хьайбаш юхахьачулургда-кх цар, яхараш а бар. Цхьабакъда, АсаевгIар хьахайтар шоаш тIаийца гIулакх тешшаме чакхдаккха а укхазара хана-жерахьа дIа ца баха а дагаболга.

ДIаболалуш вежараша къаьна, еха лаьтта помещенеш тоа а яь, цу чу дIаоттадир хьайбаш. Сиха хьайир техника кIалоаттаю кхоале. ТIаккха 60 керта лаьрхIа коровник хьае болабелар. Ала деза, из болх шоаш, хьу а кийчъеш, цар баьлга. Цунца цхьана кийчдора хьайбашта доакъар а.

— Укхаза дегIадоаладе йиш я юрта боахама кхыдола доакъош а, — яхаш дувц И. Асаева. — Цхьан хана укхаза Iалаьмате дика тIайоалаш хиннай коартолаш, леладаьд дукха жа, нокхарий, кхыдар. ХIаьта, из деррига а леладе тха цхьан цIен дезала вIаштIехьа дарг мичад. Кхы а нах эш. Сона ховш тахан укхаза баха ховща безам болаш кIезигагIа-бале а 15 — 20 дезал ба. Бакъда, уж юхагIерт укхаза электричество ца хиларах, юрта тIадоагIаш наькъаш ца хиларах. Оаха лелаю цхьа станци бензинаца болх беш я. Амма, цо хьалуш йола электричество тхона тхоашта а тааац низткъала мара. Цу тIа, цунна доагаде доагор лаха а геттара хала мадий.

Баккха беза никъ 6 — 7 километр мара бIаьха бац. НийсагIа аьлча, цхьан хана хинна никъ юхаметтаоттабе мара безац. Эшар фуд аьлча, из да пайда а ца ийбеш дукха иллача наькъа йистошка тIаьнна хьу дIаяккхар. Хетадала тарлу из-м кхы Iаяха зе де дезаш а доккха хIама а мичад, аьнна. Да а да из иштта. Цхьабакъда, никъ шоай низашца меттаоттабе дагахиннача вежараштa-арендатораштa духьалбаьлар моттигера лесникаш. ЛаьрххIа бокъо хьа ца лой оаха хьу тедийтаргьяц, аьнна. Из бокъо ехаш шоай колхоза кулгалхошка гIолла райисполкомага каьхат яздир АсаевгIар. Хьалхара заявлени райисполкома председатела Д. Элесова цIерагIа дIачуелар 1988 шера шоллагIча декабре. Цул тIехьагIа уж дукха язъяьй. Амма, халахете а, хIанзалца хьа из дош къоастаданза да. Кхы хIама хургдац-кх, аьнна, кIорда а даь дитад из гIулакх хIанз арендатораша а.

Перестройка бахьан долаш тесса йитача юрта юха а да коравьвар. Из чIоагIа гIадваха везаш а хьаллаца дезаш а хIама дар. Цхьабакъда, къаьнача IаьдалагIа хIанз а болх дIабахьа гIертача цхьаболча кулгалхоша чоалког бетт кердачоа. Уж сагота бац каьхаташ тIа деррига а хоза дIахьекхача, вахаре из кхоачашхиннадацар, аьнна. Аз бувцараш райисполкома кулгалхой хинна а Iац. Из доагIаш да колхоза кулгалхошта а. Фу даьд цар шоай боахаме арендни болам шербара, дIахо дегIабоалабара!

— Тха колхозе тахан 13 арендатор ва, — яхаш, воккхий веш дувц В. И. Ленина цIерагIча колхоза председатела Исламов Имама. — Цар леладу 425 бежан. Хьайбай боахаме хинна ца Iеш, баьцовгIаш лелаеча а арендатораша лаьтташ дIаийдеш латт. Иштта укх деношка арендагIа 60 гектар дIаийцай механизатора Магомедов Насруддина, 35 гектар — механизатора СаIид-Амина. Со са а арендатор хинав хIанз. Дулха лаьрхIа 20 бежан леладу са дезало.

Из геттара дика гIулакх дар, нагахьа санна укхаза формализм ецаре. Цудухьа арендатораша боахама луш бола пайда дукха боккха бац. Кондиционни дезалга кхаччалца дорста ца а деш, дулхакомбинаташка дIачутеп хьайбаш гуйре хьатIа ма кхаьчнинге. Арендаторий бехкагIа нийслац из е керда форма во хиларах а дац. Из нийслу боахама кулгалхоша из гIулакх формана, тIагIолла леладендаь. Масала, наха дIаеннай эггара къаьнагIа а еха а йола техника, вогIа дола лаьтташ, цамогаш дола хьайбаш. ХIама дацар арендатораштa колхозо кIезигдукха новкъостал доре а. Уж тесса битаб цо.

Цу дерригне материальни зе даь ца Iеш, доккха моральни а зе ду. Наьха безам эккхийт арендах.

Х. ШАДИЕВ.

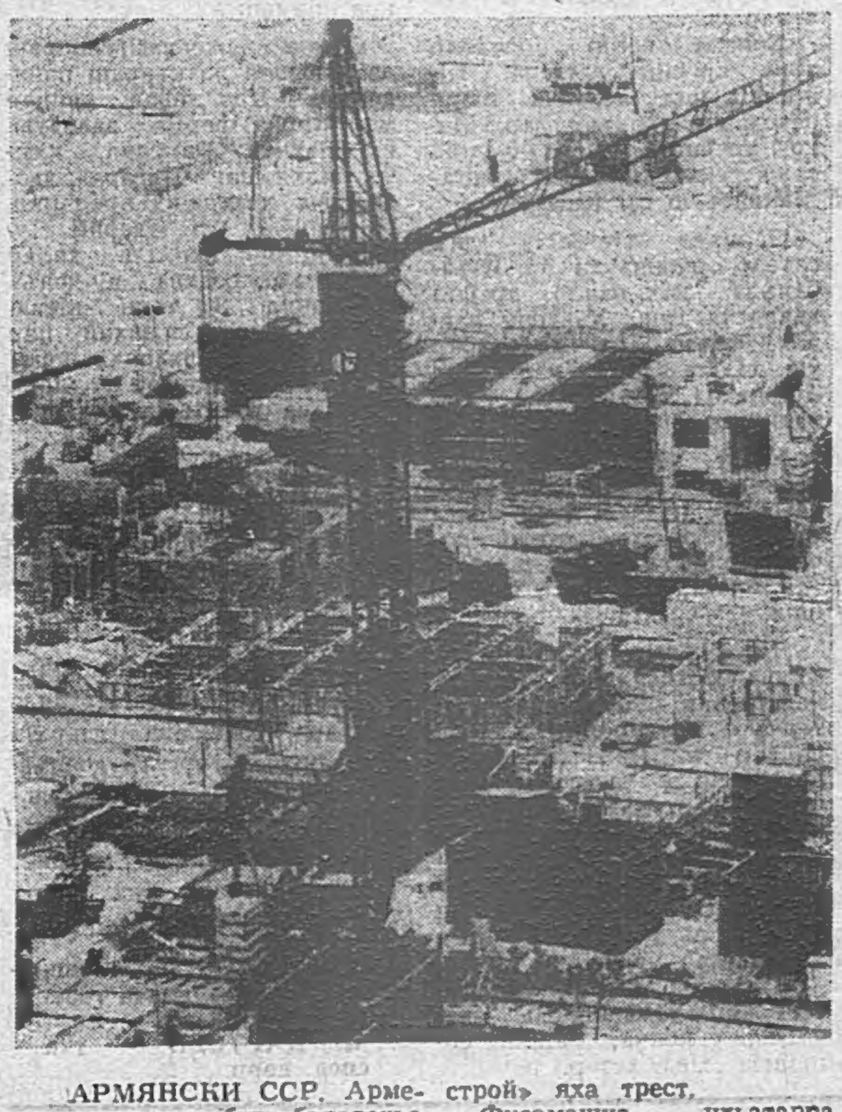

АРМЯНСКИ ССР. Армене мохк аьга бутт балалехьа Кировакане бахача наха лаьрхIа кердача микрорайона лард йоллача бетона хьалхара кубаш чуяхийтар белорусски гIишлонхоша. ГIишлош хьалъеча кулгалдеш я № 5 йола «Белкировакан-строй» яха трест.

Фусамашца цхьатарра хьалъеш я 2500 дешархочоа лаьрхIа йола ши школа а.

СУРТА ТIА: укх тайпарча хьале я «Тарон-4» яхача микрорайона гIишлон площадка.

(ТАСС фотохроника).

Профсоюзаши болхлой коллективаши

ХIана, цIаькха а хIана?

Болхлой коллективай вахаре профсоюзаш малагIа лоархIам болаш я дувца а уйла е а укх тIеххьарча хана мара даьннадац вай. Из шийн бахьан доацаш дац. Берригача мехка йола, деррига вахар чулаьца перестройка профсоюзашка ца кхоачаш йиса йиш яцар. Дукха ха йоацаш шахтераша яьча забастовкаша хьахьекхар профсоюзаш мел лоархIам болаш я. Нагахьа санна профсоюзни орган болхлоша лоархIаш яле, профсоюз массаза а эттача хьала да хургья. Нагахьа санна лоархIаш еце, тIаккха из, болхлой хьашташ диц а далийта, администраце аьннар деш хургья, событеш шоашта ма та хургья. Из белгалдаьккхар укх тIеххьарча хана хиннача ВЦСПС цхьан соцам тIа.

Укх деношка Назрановски трикотажни фабрике хилар болхлой, партийнии профсоюзнии организацей, администраце юкъара собрани. Производстве йолча халонех, кхоачамбоацарех, уж дIадаха йиш йолча наькъах гучахьа дийцар болхлоша.

Цу собране хиннача корреспондента дувц:

Эггара хьалхара къамаьл даьча фабрика директора С. Муталиева белгалдаьккхар иштта йола собрани предприяте укх 1—2 шера эггара хьалха хинна хилар. Болхлошта дага а дагIац коллективни проблемаш ювца, уж кхоачашъяра гIулакхаши никъи белгалбаккха шоаш маца вIашагIкхийтта хиннаб. Иштта эттача хьало хIара звено, хIара бригада духхьала шоай гIулакхашта мара кхычун уйла ергйоацача йоакх, кхыметтел уж вIаши къувсача оттаю, коллектива юкъара хьал дицдолийт, моральни климат толхаю.

Ше къамаьл деш фабрика директора хьоайир коллектива производственнии социально-бытовойи вахара еррига оагIонаш. Эггара хьалха цо мадарра а цIена а дийцар фабрика халача финансови хьалах, из тоаде ца могаш дуккха шераш хиларах.

Цхьан хана фабрика проекта тIа оттадаь дар из ше шийна долла хIама хьадеш йола производство хургья, аьнна. Вешта аьлча, фабрико ше шийна кIада хьадора, цунна тайп-тайпара басараш дора, тIаккха доаха а доахаш, цох дуккхача наха эша барзкъаш тегар.

1968 шера фабрика болх бе йолаеннача хана, цига болх беш яр 28 эзар квадратни метр хулача помещенешка аьхингеи тийган хIамаш ю ши цех. Фабрике хьадеча кIадах планагIа шера 8,5 миллион чухьадувхаду барзкъаш арахеца дезаш дар. Проектировщикашеи гIишлонхошеи гIалаташ дар бахьан долаш басар деча участка колоннаш лаьттах Iочуаха йолаелар. ТIаккха из дIакъовла йийзар. Цига хьадеш дола кIада басар дара «Ростриккотажпрома» из санна йолча предприятешка дIакхахьийтанза даргдоацача даьлар.

Фабрике хьакхача новкъа массехк бутт боаккхар басар даьча кIадо. Из бахьан долаш производство болх ца беш сецайора, цунга дукха хIама дIадодар. Тоае езаш хинна басар ду участок «Ростриккотажпромо» дIакъайлар, хIаьта цунца аьхинга хIамаш ю цех а. Фабрика шийна хьадайтача кIадах хIамаш е йолаелар, тахханалца иштта болх беш а я. Из кIада дика дац, планагIа оттаяьча артикулий а дац. КIада цIаккха а ханнахьа хьадайтац. ХIаьта из хадданза зе деш да. Фу хилар цох юххера а — тахарнарча денга кхаччалца фабрикага хьаьрча паччахьалкхен декхар 1,5 миллион сом да. Цу тайпара йола решени яр бахьан долаш хIанз фабрике болх ца беш, яьсса латташ я 5 эзар квадратни метр хула помещенеш. Цу помещенешка басар даьча тхан а ах тхан а таьх зил деш йола оборудовани оттае йиш яр.

ХIаьта укхаза хIамаш тега цех йиллача шера наха эша 10—15 миллион барзкъаш арахеца йиш хургьяр.

Бакъда, иштта хала хьал этта доллаше а 1987 шера денз зе деш хинначара пайда беш йола предприяти а хинна дIаэттай фабрика. Из хьахиннача хана денз, вешта аьлча, ткъаь шера йолча хана 1988 шера 900 эзар сома пайда бир фабрикас. Шийн рузкъах хьахинна из пайда коллективана хоабаланзар, хIана аьлча деррига пайда декхар дIатакхарга дIабахар.

Фабрике этта хьал чIоагIа техкача хьагучадоал предприяти биззача, лерттIача боарам тIа яккха, ераш гIулакхаш де дезилга:

ЦхьоалагIа. Производство снхха дегIайоалаяра а дегIаахара а, Iилман техникан фонда чотагIа социально-бытовой хьал тоадара а 5—10 шу ха йилла фабрикана кредит дала деза.

ШоллагIа. Цу пайда па эцаш, яьсса ядача помещенеех бизза пайда эцара дош къоастаде деза. Из дара трикотажни производства йизза цикл меттаоттае еза, аьхинга кIада хьадечара, цунна басар дечара денз тийга барзкъаш деча кхаччалца.

КхоалагIа. Укх гаргарча хана фабрикана ремонт яь яккха а из кхы тIа технически Iалашъе а еза.

Уж дар ше а кулгалдеча аппарата а гIулакхахи балхахи дувцача хана директора кертагIдаьхараш.

Производствах дог лазаш дийцар швейни оборудоване наладчикаша А. Местоева, Р. Яндиева, хаьхой начальника нов. Султыгова, слесара А. Измайлова, закройщицас Х. Могушковас, кхычар.

Болхлоша администраци бехке йора цо къахьегамеи производственнии дисциплина телхаераштa, прогульщикашта, балха тIара а бувлаш, шоай гIулакхаш деш лелараштa доаггIаш дола таIазар ца дар бахьан долаш. Къаьстта из чIоагIагIа дийцар хаьхой начальника нов. Султыгова. Цо балха хьавоагIеи балха тIара дIаводеи ха дIаязъеш дола журнал оттадаьд.

— ХIара бетта администрацега докладной язъю аз дисциплина телхаераш бувцаш. Бакъда, царна деш цхьаккха хIама дац е маца фу дергда ховш а дац, — аьлар цо ше къамаьл даь чакхвоалаш.

ДоговорегIа йоаггIача тайпара продукци ца лоаттаярах фабрикана тохаш дола гIод дIаяздарал совгIа, цхьаккха хIама ца деш йола фабрика юридически служба чIоагIа бехке йир болхлоша.

— Цу служба гIод хIана тохац цIаккха ханнахьа а мадоаггIара а кIада хьа, ца кхоачийтача, брак яь бийдал лоаттаеча фабрика поставщикашта? — яхаш хаттар увттадир, служба начальникагара Мерешковгара цунна жоп а дехаш.

БоагIаш бехке бир фабрика кулгалхой цар «Iаьржа» шоатта денош увттадар бахьан долаш. Дирекце приказ тох шоатта дийнахьеи кIирандийнахьеи болх бе беза, аьле. Бакъда, баьча балхах доагIар масса хана а хьа лац. Болхлой хьашташ кхоачашде дезача профсоюзни организаце теркал диц из, цу гIулакха шийн гунахьа доацаш санна Iеш я.

Бе а боагIаш бехк бир болхлоша коллектива къахьегама совета. ХIаьта цунна юкъе бе хIана нийсбеннаб а ца ховш фабрика кулгалхоех 90 процентал совгIа членаш. Совет юхахаржа дош оттадир болхлоша.

Болхлоша собране оттадир перестройкагIа мадоаггIара массане кхаж а тоссаш фабрика керттерен юкъерен кулгалхой юхахоржилга. Къаьстта теркам тIабахийта доагIаш да болхлой дукха дIабувлаш хилар, хIанз фабрика дIакъовла а дIаяккха а мегаш дола хьал эттача хана хIаьта а. Фабрикера дIабувла опыт йола специалисташ, из йиллача хана денз цига къахьегаш хьабаьхка болхлой. ДукхагIча даькъе из хилара бахьан да къахьегама коллектива совето ше декхарийла, йола хIама ца деш хилар. Из декхарийла яр хьинар дола, говза болхлой материальни а моральни а хьаллоацаргбола гIулакхаш де, хIаьта цхьацца бахьанаш а доахаш къахьегара юстарбувлараштa доагIаш дола таIазар де а.

Кхы а дукха дешаш дийцар цу собране болхлоша, мастераша. Къамаьл принципиальни а эшаш а дар. Хетаргахьа, цох касталашха беркат даргда фабрикана. Коллективо бокъонца дIахьекхар формальни а доацаш перестройка езаш шоаш хилар, предприяте боахама болх хьабе а белла, производствана доал де дагахилар.

Ер статья чакхйоалаш са ала безам бар собрани йолча хана а (хIаьта из йIаьхъелар диъ сахьата) цул тIехьагIа а фабрика профсоюзни организацена раьза вацар со. Из маярий укхаза дийца а дувцанза диса а дешаш эггара хьалха къоастаде дезар. ХIаьта уж дешаш собране чIоаггIа мадийцари болхлоша. Профсоюзни организаци юстара хIана хиннай перестройкана? Къахьегама коллектива совет хоржача хана принципиальни позици хIана лаьцаяц? Болхлой хьашташ лорадеш, кхоачашде гIерташ хIана хиннаяц? Из мадарий цун керттера декхар. ХIана яхача хаттара жоп хьан лургда?

А. САДУЛАЕВ,
тха соб. корр.

Грозненски экспериментально-механически заводе эггара дикагIа лоархIача производственникех цаI ва токарь Гечебаев Юрий. Ший балхах тIехдика кхеташ ва из. Цул совгIа, шийца къахьегача нахаца товш, Iимерза волаш, тIадехка декхараш массаза а цIена кхоачашдеш хиларца белгалваьнна ва из. Ше санна болх бара ший новкъостий тIа а хьехаш, доаггIаш дар хьадех цо царгара. Къахьегамен производственни дисциплина телхаерашка, шоай продукцена юкъе брак нийсйолийтарашка къахьа хете а юхь-духхьал дIаоал ала дезар. Иштта волча Юре сийду дуккхача болхлоша, предприяте кулгалхоша. Цудухьа хьожаваьв из заводерча «Станочник» яхача кооператива председателалла.

Цу балха тIа а Iалаьмате дика кайоалаш къахьегаш ва из. Пхийтта сагах латтача цун кооператива коллективо арахецараш халкъа эша товараш да. Уж арахецара паччахьалкхен план цо кхоачаш ца еш цхьа бутт дIабахийтабац пятилетка диъ лагIча шера. Долче, заводской план кхоачашъеча диза дакъа лоац кооператива болхлоша.

Токара балха тIа эггара лакхагIйола разряд а йолаш, къахьегаш ва Очередько Николай. Ший балхах Iалаьмате дика кхеташ хиларах тарра еннай цунна иштта лакха разряд. Цхьабакъда, ший опыт, дикагIйола балха методаш дог раьза долаш дIайовзийташ цо хьалкхебаь говзанчаш дукха ба заводе. Цхьа шу дIадодаҷ Николая цаI е шиъ токарь ца кийчвеш. Цудухьа предприятерча кагирхой хьехамчех эггара дикагIа лоархIачарех цаI ва из. Цо ший балха опыт дIалуш Iомаваь къона токарь Азимов Iабдулла ший профессех дика кхеташ воагIа. ХIара сменагIа нормаш юкъера лаьрхIача 110 процент кхоачашъю цо. Ше заводе къахьегаш воллашехьа а Грозненски мехкдаьтта института механически факультете заочно дешаш ва из.

СУРТАШ ТIА: 1) токарь Ю. Гечебаев; 2) (аьрдехьара аьттехьа) токараш Н. Очередько, I. Азимов.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ТIЕХЬАБУСАРАШ БОЛЧА

ДIАЬХДЕННА «БЕРАЛ»

Шу дала доалл хьоар доаккха Аргунски завод болх бе йолаенна. Цун керттера декхар — республикера маькх ю заводаш хьоараца Iалашъяр. Бакъда, цун продукци, эшаш моттиг хилча, мехка кхы моттигашка — Молдаве, Дагестане, Алма-Ата, Пензе дIакхухьийт. Из болх бе йолаелча денз атта са даьккхад вайцигарча заводаша, хьалха санна гаьннара хьакхьахьа дезац хIанз хьоар. Долче, транспортни расходашта доккхий зенаш де дезац.

Керда шу дIадолалуш, лаьрхIар кхоачаш хуле, ший продукци арахецаргья комбикормови заводо. ТIаккха кхоачашхургда дуккхача шерашка Нохч-ГIалгIайчен хьайбаш леладераште дагадоаллар. СменагIа, проекта тIа белгалдаьчча тайпара, 650 тонн арахеца из йолаелча комбикорм йоацаш хIанз санна халонаш ла езаргьяц фермай болхлой. Из хургдар да.

ХIАЬТА вай дувцаргда хьоар доаккхача завода балхах, тахан цун коллективана нийслуча халонех, мамогга сихагIа къоастайинза яргйоацача проблемаех. Халонаш а проблемаш а кIезига яц. Атта дац керда производство вIаштIехьъяккха, коллектив хьае, заводе ког мел баьккхача латтача автоматикаца болх бе ховргдола нах гулбе.

Завода кулгалхоша яхачох, тахан эггара халагIдар из да. Хьаьра начальника Нальгиев Махьмад-Гире къайлакхахьац:

— Автоматикаца болх бе ховча нахах, цар говзалах дукхагIча даькъе тийша да производственни процесс лерттIа лелаелга. — Цунга хьажа ховгдола говзанчаш балха тIа дIачIоагIбар да хIанз тхона хьалхашка латта керттера декхар.

Иштта тоъаш бац балхах дика кхета электрикаш. ХIаьта къаьстта воча хьал тIа да грузчикашцара гIулакх. Ерригача завода эшаш вийтта грузчик мара. Уж вIашагIтоха а магац укхаза. Масала, хIанз тоъаш вац кховиъ саг.

— ХIанад из ишта? — хаьттар аз М. Г. Нальгиевга.

— Алапеш лоха да. — ШозлагI-дале, Аргуне шортта я болх бе моттигаш.

ХIаьта а теша хала да йоккхача Аргуне а цунна гонахьа ядача юрташка а вийтта-пхийтта саг коравагIац, аьлча. Ховш ма хиллара, грузчикаш кхоачаш ца хилча тIехьадоал хьоар дIадохьийтилга. Халахете а, республике маькх ю ши завод — йиълагIъяри пхелагIъяри мара яц галеш ца эшаш хьоар дIакхухьаш. Долче, машинаш а вагонаш а йотта нах эш. ХIама даьра дацар цхьан-шин дийнахьа дIа ца хьош хьаIайна хьоар лоаттаде заводе складаш яларе. Цун кулгалхоша яхачох, ши бIаь тонн лоаттае мара моттиг яц заводе.

Лоацца аьлча, байнача цхьан бетта мара 34 вагон хьоар дIаяхьийта вIаштIехьдаьннадац аргунций. Цул хьалхагIа дика еттача а 20-25 вагон мара йотташ хиннаяц. Цудухьа укх тIеххьарча хана цIаккха а кхоачашъяьлац цар продукци маьхалъяккхара план. Хетаргахьа, цун бахьан грузчикаш тоъаш ца хилар хинна Iац, завода кулгалхоша хьалхатувсар дукхагIча даькъе из дале а. Керттердар-м цхьаькха да — оборудованех лерттIа пайда ца эцар, автоматикаца болх бе ховш бола нах кIезига хилар, эша оатхалаш ца хиларах техника каст-каста йохар. Масала, хьоар доаккха Аргунски завод болх бе йолаелча денз, хьаьра начальника яхачох, хIара бетта пхи-ялх ди е хьаштдале кхы а дукхагIа, ха яьккхай предприяте оборудовани йохарах болх ца беш. ХIара бетта сеца латташ йоаккха ха юкъера лаьрхIача ялх ди хилча а укх цхьайтта бетта 66 дийнахьа болх баьбац цо. Цу тIа IотIатоха беза аспирационни система лерттIа ца хиларах ерригa завод сеца лаьтта февраль бутт. Долче, ше продукци арахеца йолаелча денз цхьаккха хIама ца деш кхо бутти диъ дии даьккхад цо. КулгалхошafуннагIа дувце а, из да товарни продукци арахецара а цунна реализаци яра а ворхI бетта план кхоачаш ца еш йисара, проектни мощность пхи бIаь тонн йолаш цо хIанз ден-бус кхо бIаь тонн гаргга мара хьоар ца даккхара керттера бахьан. ХIаьта предприяти проектни мощностага дIакхоачаяра оттаяь ха цхьа шу да. ХIанзе а гуш да цох хIама хургдоацилга.

Аз лакхе белгал ма даккхар, Iалаьмате хала да керда коллектив вIашагIйолла, керда производство караерзае. Цхьабакъда, пхьаха йоацаш цхьаккха хIама дац...

ШЕКО яц, из ха йIаьхъяра шоашта могар даьд завод хьалъяьча гIишлонхоша (генеральни подрядчик МПМК «Шалинская»). Укх статьял шозза-кхозза йоккхагIа хургья «Хлебопродуктай Аргунски комбината хьалхарча комплексе ца деш дитача а во даьча а гIишлон-монтажни балхий дефектни ведомость» оалаш дола документ. Цунга хьежача ца деш диса а юхаде деза а балхаш 144 эзар сома маьха гаргга да. ХIаьта из дерригa кердача завода производственни гIулакхашта Iаьткъадац аьлча нийса хургдац. Цхьабакъда, укхаза хаттар отт: июль хьатIакхаччалца ца а багIаш, завод эксплуатаце хьаэцача хана уж ше дола гIалат а нийса доаца хIама а гуча хIана даьккхадац, дерригa дIадаьлча, из берригa гIурт боллаше, хьоар доаккха завод хьаэцаш оттаьча актана кулг хIана яздаьд кулгалхоша?

Аз кхетадечох, кердача предприяте болх цIенхаштта юха а бетт цигара нах дукха хувца а болийт болхлой йоакхо яра цун администраце, партийни а профсоюзни а организацеша доаггIар ца даро. Цхьа шу а дац из хьалъяь, хIаьта цун бытовкаш сагдIачуваргволаш яц. Цига соца хиннараша берригa бехк дIатIабехкар болхлошта, уж ба йоахар, бытовкаш цу ден тIа кхоачаяьраш. Хила мег, болхлошта юкъе а нийслу бе-бе нах Цхьабакъда, дерригa царна дIатIа а дилла, гIулакх иштта тесса дита цхьанне а бокъо яц.

Массехк дош аргда аз столовех. Iуйрийна бархI сахьат даьлча хьаелл из, сайрийна пхи сахьат даьлча дIакъовл. ХIаьта болхлой хьалхара сме́на сайрийна бархI сахьат даьлча мара чакхъялац. ШоллагIъяр — сайрийна бархI даьлча дIайолаеле, Iуйрийна бархI сахьат даьлча чакхйоал. Хаттар отт мичахьа хIама даа дезаш ба болхлой, хIама дацар чаьга кIежъяккхийта, цIагIара хьадена даа хIама дохьде моттиг мукъагIъяларе, буфетах-м вай дувца а дувцац.

Наха чIоагIа дехараш ду шоаш хьадоаккха хьоар заводе эца йиш хургйолаш цхьа ларек хьаелла, яхаш. ТIаккха эхь-юхь а доадаь хьоара тIормиг лечкъабе гIерта безаргбацар цар.

Из паччахьалкхенна а пайдане дар...

М. ХАМХОЕВ.

ИСТОРЕ ОАГIОНАШ

Кортамукъале бахьан

XIX бIаьшере 30—50 шерашка царизмана духьала Кавказа лоаманхоша лоаттабаьча къаман-кортамукъален болама социальни, территориальни, къаман базаш готъяра тенденцеш гучаювлаш дола балхаш арадувл тIеххьарча хана.

Цхьаццаболча Iилманхоша цу болама доазонаш лоаман Дагестанеи лоаман Нохчийчени территорешкара кхы дIахо доахаш бац. (М. Блиев, В. Виноградов, С. Умаров).

Цхьан оагIорахьара мара гучаяьккха йоацача материала кIийлен тIа «мюридизм халкъа духьала хиларах», «эрсашта духьала къовсам лоаттабарах», «кхыча динах болча нахацара мюридизма болча цабезамах» лаьца ала гIерт цу балхий автораш.

Цу автораша, Шамал кхыча динах болча нахах гIерташ ца хилара тешал а деш «Кавказа лоаманхой болама юкъе а Шамала ший эскаре а, эрсаша, гIалгIазкхаша, хIираша, черсаша дакъа лаьца хиларах йола дукха факташ къайлайоах. Кавказа лоаманхоша (Шамала) шоай кортамукъале бахьан долаш лоаттабаьча къовсама юкъе гIалгIаша шерра дакъа лаьца хиларах тешал деш я йолаш йола фактически материалаш.

1930 шера ГIаз-Махьмад керте латташ хиннача антиколониальни боламах дIа а кхийтта, нохчашца, карабулакашца, черсашца цхьана Владикавказ яхача крепостан ТIема-Гуржий наькъаш тIалаташ хиннаб гIалгIай.

Царски Iаьдалаша цIерацен турацеи, пах Iехабарцеи ахчанцеи IотоIабир гIайтта гIалгIай. ГIалгIай юстарбахар духьа а, нохчех уж дIа па кхетийтар духьа а царски администрацес вайнахьа къам искусственно декъададийтара политика чакхйоахар. Ширача ханара денз кхыметтел Риме а хинна политически оамалах «ДIанхьаи бийкъе, доал де» — яхача цIихезача принципах Iалаьмате дика пайда ийцар Кавказе.

Цу хьакъехьа лаьца язду Буткова ший «Кавказа кердача историна лаьрхIа йолча материалашка», цхьоалагIча даькъа тIа: «Ширача ханна баьхача римлянаша лелаяь хинна правило зе йиш яр укхаза цу хана. Кавказски мехка хургболча пайданна духьа тайп-тайпарча кавказски къамашта юкъе къовсамаш даьха, цар гIойле йохаргйолаш а вай сатем духкагIа хургболаш а. Из бахьан долаш нохчийн гIалгIайн къамашта юкъе хинна барт цхьацца бахьанех бохабе карагIдаьлар вайна...»

Цун тешал хинна дIаэттад 1810 шера 23 августа Владикавказ яхача крепоста комендантa генерал-майора Дельпоцо «гIалгIашта юкъе дикагIа лоархIаш» хиннача 6 тайпай викалашца оттадаь хинна договор. «Россеца барт боацача къамашта» духьале еча гIалгIаех пайда эца лерхIар договоро. Иштта, маьждигаш хьал ца де, бусалба ди хьатIа ца эцаш бита, шоайцига нохчий дIахьула ца бе, нагахьа санна царех саг хьагучанаьнна моттиг хилча царски администрацега из дIахайта декхарийла бир гIалгIай.

1832 шера ГIаьзи-моллаца бувзамаш хиларахи хулинцаша пристав Константинов вийна хиларахи таIазар дар духьа лоаман ГIалгIайчен инарала барона Фон Розена кулгалдеш дола эскараш хьожадир. Хьули яха юрт IоцIенъяь хIалакйир. ТаIазар деш йола экспедици йолаелар 1832 шера 11 июне. ХIаьта, 24 июнь хьатIакхачалехьа хIалакьяьча лоаман юртий таьрахь 17 кхаьчар. Барона фон Розена 1832 шера 15 июне хоам бу графага Чернышовга: «...лоаман нах цаIаш шоллагIчарна духьала бахар, царна юкъера цабезам чIоагIбар духьа, цу отрядаца ба Владикавказа юхха баха хIирий» ...1930 шера июнь бетта нах бовхаш йола экспедици хилар лоаман ГIалгIайчеи ХIирийн мехкашка. Цу экспедицена кулгалдеш вар Абхазов Iаьла. IоцIенъяь хьалакйир массехк юрт, цу юрташка баьха нах шаьрача аренашка баха низагIа Iобахьийтар. Цхьабакъда, царски правительствос къиза низ тIалоаттабешшехьа, гIалгIаша шоаш лоаттабеш хинна къовсам соцабинзар. Царски Iаьдалаша ГIалгIай хIара коа тIара йоала хIама тела езача оттабе гIортар дохадир Нохчийчене 1840 шера хиннача восстанес. Ший мел бола низ тIахьожабир Шамала царизма духьала къовсам лоаттабеча Кавказе мел дола лоаман къамаш кхотадар духьа. 1840 шера март бетта Шолжа чIожегIа гIоллa долхаш долча Шамала эскарех дIакхийтар карабулакаши, иштта, цхьаццайолча назрановски юрташкара бахархойи. Назрановски юрташка бахаш бола дукхагIбола нах июнь бутт болалушшехьа Шамалах дIакхета лаьрхIа бар, хIаьта, царски Iаьдалаша хьинарца духьала даьча цхьацца гIулакхаш чакхдахаро цу бахархой цхьа дакъа шоаш де лерхIачунгара уйлан тIара даьккхар. ХIаьта цу юрташка бахаш бола дукхагIбола нах колонизаторашца къовсам лоаттабар духьа дIабахар. Шамала болама юкъе дакъа лаьцар кхыча общесташа а: цхьороша, кистинцаша, галашевцаша. Галашка Шамала наIибалла Дударов оттаваь хиннав.

Шамалаца гIулакхаш леладар бахьан долаш Владикавказа уллув ядаш хинна цхьаццайола гIалгIай юрташ йохаяь, цига бахаш хинна нах Ачалукски шин аргIан юкъе баха дIабахийта хиннаб. Геттара чоалханеча хьале хиннай Наьсарерча крепоста уллув ядача юрташкара гIалгIай общество. Наьсархой цхьа дакъа повстанцаш хьаллоацаш хинна бале а, царех цхьабарш лоаманхой халкъа-кортамукъален болама юкъе хьинаре дакъа лоацаш хиннабале а, кхерам тIатоссаш низбарах, нах ахчанца Iехабарах, юрташта юххе ядача царски крепосташа кхерам тIалоаттабарах, царизмаца лоаттабеча къовсаме гуччахьа хьинаре дакъа лаца таро йолаш бацар нах. Царски эскараштa юкъе хиннача милицейски доакъошка низагIа повстанцашта а цу даькъе, ший къамах болча наха а духьала тIом бе нах декхарийла беш моттигаш нийсъеннай (цу тайпара моттиг нийсъелар 1846 шера апрель бетта, царски эскараша мел бола наьсархой сихха шоай исташцеи берашцеи крепоста юххе хьагула а баь, Шамалах дIакхета таро ца луш, юхасовцабаьча хана). Амма, уж цкъа-шозза мара нийсденна доаца гIулакхаш цхьаццаболча автораша (Виноградов, Хашегульгов) Кавказски тIем тIа гIалгIаша лаьцача позицех керттера долчарех лоархIаш, белгалдоах. Кавказе лоаманхой халкъа-кортамукъален болама юкъе гIалгIаша хьинаре дакъа лаьца хиларах тешал деш я фактически материалаш. Кавказски тIом хиннача хана ГIалгIайчене мел бола нах Шамал хьаллоацаш а, антиколониальни болама юкъе хьинаре дакъа лоацаш а хиннаб. ХIаьта, «кертте лаьтта», царски администрацеса хьаьста, лаьтта, ахча, эпсара званеш ийяь бола нах царизм хьаллоацаш хиннаб. Долче, из хьагучадаьлар 1858 шера Назрань яхача крепоста гонахьа гIалгIаша восстани яьча хана. Цу хана гIалгIаша Шамалгара гIоновкъостал дийхар. Восстани къиза IотоаIайир. Царски правительствос цига Iалаьмате дукха эскар гулдаь хилар бахьан долаш гIалгIашта гIоновкъостал де карагIдаланзар Шамала. ГIалгIашта гIо де йолаш хинна цун керттера отряд йохаяь, хIалакйир Ачхой яхача юрта юххе.

Цу тайпара, Кавказа лоаманхой халкъа-кортамукъален болама юкъе кхыча лоаман къамашца, иштта, эрсашца, украинцашца, полякашца гIалгIаша дакъа лаьца хилар — Шамала кортамукъален тIехьа лоаттабаь болча къовсама боарамаш шерде дезалга тешал деш йола кхы а пхьаькха цхьа факт я. Нохчийченеи Дагестанеи къамаша лоаттабаьча къовсамех «эрсашта», «кераста дина» духьаларча реакционни боламах санна ца а дувцаш, Россе, Азе, Европай мехкашкарча революционни болама Iаткъаш, царизма духьала Россе а Кавказа а къамаша лелабаьча шеррача прогрессивни халкъа-кормамукъален боламах санна дувца деза.

М. ЛАБАЗАНОВ,
Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен музея вокхагIвола Iилман болхло.

Доазол дехьара

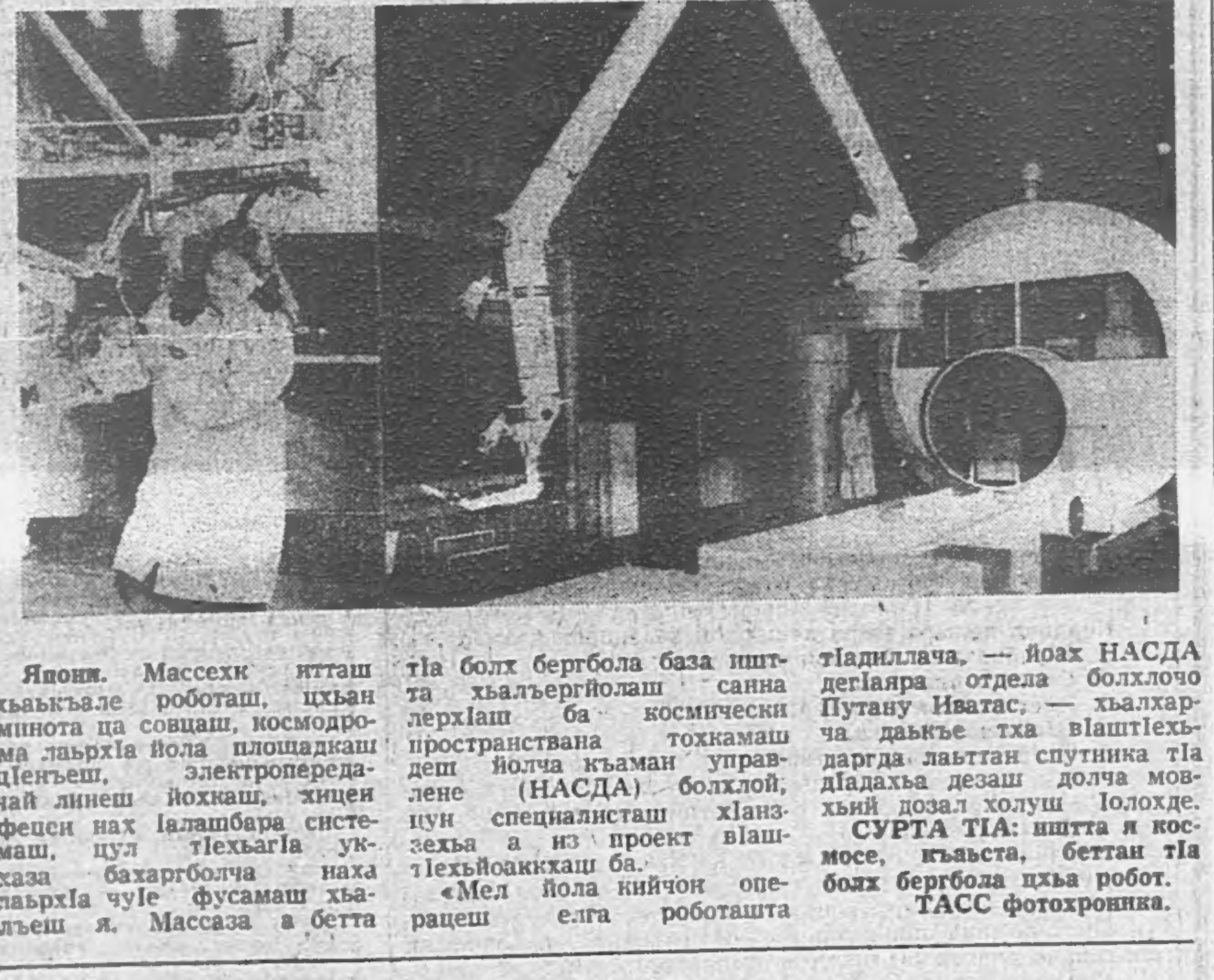

Японии. Массехк итташ хьавкъале роботаш, цхьан минота ца совцаш, космодрома лаьрхIа йола площадкаш цIенъеш, электропередачай линеш йохкаш, хицеи фецеи нах Iалашбара системаш, цул тIехьагIа укхаза бахаргболча наха лаьрхIа чуIе фусамаш хьалъеш я. Массаза а бетта тIа болх бергбола база иштта хьалъергйолаш санна лерхIаш ба космически пространствана тохкамаш деш йолча къаман управлене (НАСДА) болхлой; цун специалисташ хIанзехьа а из проект вIаштIехьйоаккхаш ба.

«Мел йола кийчон операцеш елга роботашта тIадиллача, — йоах НАСДА дегIаара отдела болхлочо Путану Иватас, — хьалхарча даькъе тха вIаштIехьдаргда лаьттан спутника тIа дIадахьа дезаш долча мовхьий дозал холуш Iолохде.

СУРТА ТIА: иштта я космосе, къаьста, беттан тIа болх бергбола цхьа робот.

ТАСС фотохроника.

«Интери-биру» — японски «хьаькъал дола зданеш»

«Тосиба» яхача концерна цу тайпара йолчарех цаI я «Интери-биру». 80-гIа шераш юкъе кхаьчача хана Токион Сибаура яхача районе хьалъянь из здани 40 лаьттан тIеи массехк лаьттан кIали этажаш йолаш я. 27 лифто 1-ча этажера 40 этаже кхоачаву 30 секундагIа. «Интери-биру» тхона йовзийта раьза хилар Ваото Экояма — «Тосиба» кампане информаце комплексни система отдела заведующе.

— Зданега хьожаш я оборудованена тIахьожам лоаттабара компьютерни система. Из хьож цIи ца ялийтара йолча электронни системашка, электроэнерги хьахецарга, лифташ леларга, парковка лелаярга, иштта кхыдарашка.

Офисий автоматизаце система хьаяьй къахьегама эффективность лакхъяра тIехь «Тосиба» компане болхлой леларах тIеххьара хьахиннар бахьан долаш. Мадарра аьлча, «Интери-биру» гIулакх деш я эггара хьалха доал дара сфере эффективность лакхъяра, хIана аьлча цу чу оттаьча системаша йиш хулийт сихха информаци гулъе, цунца дунеи тайп-тайпарча моттигашкара даннеш хьаэца а.

— Укх здане болх беш ва тха компане 7 эзар саг. Царех хIаране здане хьачувоалаш ше балха хьавенилга хьахайт персональни магнитни карточкага — удостоверенега гIолла. Из карточка долча сотрудникий йиш хул столове хIама даа; цох доагIар бетта цкъа компане цун личнии счете дIалзду. Карточка ший тайпара дола сберегательни книжка да: из автомата чу Iочутессача сотруднико вкладах дола ахча хьаэц. Компанега я 2,5 сотрудника цхьа аппарат хургйолаш персональни компьютераш, факсимильни аппараташ, яздеш йола электронни устройстваш.

— «Интери-биру» каьхати делопроизводства боарами кIезигбарах дувцаш хезад тхона...

— Из, хетаргахьа, хургдола хIама да. Оаха «Интери-биру» система хьаеча хана кхыдаращца каьхат кходе йиш хургья аьнна хетар тхона, из вIалла эшаргдоацача даргда аьнна хийтта деце, а хеташ деце а. Мадарра аьлча каьхат кIезигагIа дIадахийтац: цкъа-дале, болх кхоачашбелга чIоаггIа сихденнад, цунца кепаеттача машинка тIа а. ШозлагI-дале, шерра яьржай ксероксаш. Цар сихха дукха хьаду документаци, дарегIа а. Каьхат кIезигагIа дIадахийта йиш я балха цхьайолча участкашка, масала, картотека: информаци кхоач компьютерга. Цунга информаци кхачалехьа балха ерригача моттигашка хьалхарчул а дукхагIа каьхат дIадахийта дезаш хул.

— Дукха ха йоаццаш хоам баьбар нувхаш гулъеш коллектор оалаш яр я Токийски залива бердацарча кердача районе, яхаш, пайда эцара цу чу лаьттан кIалхарча заводе отходаш а ухийтаргья, аьнна...

— Тха здане из проблема кхоачашъю лохача боараме. Отходаш дIаяхара е уж чакхъяхара локальни система йолаш яц.

— Теркам тIабодаш да «Интери-биру» кварталаш Синдзюке е Токио телепарте гаьнаш егIача зонаша къайлаяьха я яхилга.

— Токио муниципалитета решенегIа иштта дика йоккха майда къоастаяьй паркови зона йиллара, цига 700 тайпа гаьнаш а егIай.

— Масса «Интери-биру» я шун компани?

— Цу зданел совгIа тха я Кавасаке «полупроводникай йола информаце центр», хIаьта иштта Токион Канда районе йоккха йоаца здани я «Тосиба» бытовой электротовараш дохка дIадахийтара йола управлени.

— Доазол дехьа «Интери-биру» е дага-м дац шо?

— Керттера корпус Токио а йолаш тха викалаш бола моттигаш бувзама системашца Iалашъяь я. ХIанз укх сахьате лаьрххIа йола «Интери-биру» ергйола хIама дац, из хьалъелга, масала, нагахьа санна эшаш хуле, США-рча тха викалаш болча ерригача моттигий цхьа центр хургйолаш, решени тIаэца тарлургда.

— ТIеххьара хаттар: Йоккхача Токион боарамашка хьалъе лерхIа 140 из санна здани хьалъяь яьлча царна массанена юкъера бувзам мишта хургба?

— Хетаргахьа, бувзама тIехсиха йолча средстваех — оптически кабелех, радиои спутниковии бувзамах пайда эца безаргба. Бакъда, сона хетачогIа, хIанз а ха я, проект йисте йоалача хана дош дарра аьлча тхона из дош дизза къоаста а дергда. МатIехьагIа хила дезачун да аьнна хет...

Цу тайппара, японски «Интери-биру» тIехь-тIехьагIа кIоаргагIа овлаш хецаш я, из кхетадеш а да: XXI бIаьшере Iилманца производство дегIайоалаяра хьалха латта гIертача мехко дуне пха бе болла беза.

В. ДУНАЕВ,

ПОТРЕБИТЕЛА ГАДОАККХАШ

Йий-теш Лаьттан тIа моттиг товараш хьадеш а дохкаш волча саго ший товарех доагIачул кIезиг-дукха дукхагIа ахча дакха ца гIорташ. Вешта аьлча, дукха хIама ховш воаца эцархо Iехаве ца гIерташ. Тайп-тайпарча ханашка из гIулакх иштта леладарах хьахинна дола къовсамаш къоастадара тайп-тайпара наькъаш дар. Хьалха леладаьча вульгарни, тIехьа-тIа статус-кво меттаоттаеш, цхьабакъда, чIоагIа гIожача гIулакхашта метта нийсхо котъялара тIехьа лоаттабеш бола къовсам кхы а цивилизованнегIа долча методашка баьнна дIаэттар. Дале а, ала доагIа, уж а зе хиннача наха боккха хьовзам беш я. Цхьаццанахьа дукхагIа, кхычахьа — кIезигагIа...

Масала, брак йолаш е геттара во товараш дехкад шуга, е боаггIача боараме, дIаденнача ахчанга хьежжа, гIулакх даьдац. Мичахьа ваха, хьанга латкъа веза, хинна зе мишта меттаоттаде деза? Цу тайпара халахетар Португале шоана даьлале, шоана гIо дергда потребителей Ассоциацес е потребителa гoдаккхара йолча Къаман институто. Юридически хьехам бенна, шоана халахетар даь волчоа низ баь, тIехьагIа шоана цу тайпара халахетар дергдоаца фирмаш белгалъяха, гIо дергда цар.

Дукха ха яц уж организацеш мехка вIашагIъехка — дезткъалагIа шераш долалуча хана мара, цхьабакъда, хIанзлехьа эцархошта хьалхашка шоай сий даккха вIаштIехьдаьлар цар. Шикхоъ масал мара доаладергдац аз. ДIадаха шу йистедоалача хана эцархошта гадаккхара Къаман институто дIадехарах Паччахьалкхен экономически инспекцеса баьча тохкамо ЕЭС квотех доазол дехьарча мехкашкара ийца хьа а дена, мехка дохкаш дола оливкови даьтта наьха унахцIенонна геттара кхераме йола химически консервант йолаш долга хьахьекхар. ДIа ца дохкаш диса дола даьтта, правительствоса даьча амарах, IоцIендаь дIадаьккхар, хIаьта сообществана доккха гIод а техар. Дукха ха йоацаш Лиссабоне йолча 41 кондитерскешка потребителей Ассоциаци хьежачул тIехьагIа йохка оттаяь, крем теха йолча пирожней 75 процент гарга яа йиш йоацаш йолга гучадаьлар. Уж заведенеш доалахьа йолча наха гIод техар, хIаьта, цхьайола кондитерскеш санитарни инспекцес дIадехарах дIа а къайлар.

Ассоцнацеси потребитела гадаккхара йолча Къаман институтаси специальни журналаш арахец, цига журналаш дешарашка цIена болх беш йоацаш хиларах гучаяьннача фирмаехи белгалъяьхача фирмаша арахецача дуккха дикагIеи маьха дарегIеи долча товарехи лаьца шерра хоам бу цар.

Кастта португальцашка шоай бокъонаш лораяра керда эффективни инструмент хургья. Лиссабона муниципальни совето лакхе цIи яьккхача Ассоциацецеи институтацеи, иштта розничии торговлен ассоциацей Союзацеи цхьана потребитела трибунал йилла лаьрхIад. Правоохранительни бокъонаш еннача цу судебни органо алхха эцархоштеи продавецаи юкъе нийсденна къовсамаш мара къоастадергдац. Лиссабонски муниципалитета юрисдикцега хьежжа мара бергбац цо ший болх, хIаьта массаза йолча судо яь решенеш санна кхоачаш е езаш я цо яь йола решенеш а. Муниципальни комитета члена Помбу Кардозу маалара, юстице министерстваса хьожаваь волча судахочох латташ йолча трибунало сиххей гIулакх дукха гаьна ца доаккхашеи къоастадергда.

— ДукхагIча даькъе Iехаваь вола эцархо массаза йолча суде ший гIулакх къоастаде гIоргвац — цунна хьалхагIе а дика хов мел дукха ха а низ а дIабала безаргба цун из гIулакх къоастадеча, хIаьта хургдолчох башха дика тешаш вац из. Трибунале, гIо дерг хиларах дог доахаш, венача эцархочун гIулакхага эггара хьалха квалифицированни юристаша цIенхаштта хьожаргба, иск е йоагIаш я е яц хьа а аргда. Нагахь санна, дIадеххараш доаггIаш дале, хургволча ответчиках официальни йоацача кIийлен тIа дIа а кхийтте, зе хиннача эцархочо де лерхIачох хоам бу цунга. Клиента хинна зе меттаоттаде из раьза вале, гIулакх трибунале къоаста ца деш, дут. Ответчик цу гIулакха раьза воацаш моттиг хуле, из трибунале кхоач. Бехкевар а зе хиннар а шаккхе къовсам геттара сихха къоастадергдолча судхочоа шоай латкъам бе бокъо йолаш ба.

Потребитела трибунале къоастадергда 250 эзарнел эскудо (1300) совгIа зе даь доаца дешаша. Нагахь санна, хинна зе цу таьрахьал дукхагIа дале, из гIулакх массазара йолча судо къоастадергда.

Муниципалитете лерхIачох, потребитела трибунал йилларах города шиннахьара пайда хила тарлу. Цкъа дале, массаза йола судаш кIезиг-дукха мукъайоахаргья, шозлагIа дале, товараш дикал йолашеи гIулакхаш тIехдикеи хьаде производителей безам алсамбоаккхаргба.

Укх деношка Лиссабонски муниципалитето «Лиссабон — гIулакхаш тIехдика деши продукци дикал йолаши арахецаш йола город я» яха девиз а йолаш, кампане дIайолаяргья. Массаза а тIехдика продукци йохкаш бола торговцаши кампанеши къаьстта белгалъяьха лерхIаш да уккхаза. Цар тикаш тIа белгала фост хургда, хIаьта, муниципальни Iаьдалаша эггара дуккхагIа аьттув баргбола хьалаш вIаштIехьдоахаргда царна. Укхаза хаттар отта тарлу: товараши бэхача наха деш дола гIулакхаши тIехдика хилча царех луш дола маьхаш шешегIа ай ца луш дусаргдийтеш? Помбу Кардоза цу хьакъехьа «ак» аьлар. Производителагара эцархочунга бодача наькъа тIа геттара чIоагIа конкуренци я, къаьстта доазол дехьарча фирмашца.

В. РЕШЕТИЛОВ,
ТАСС корр.

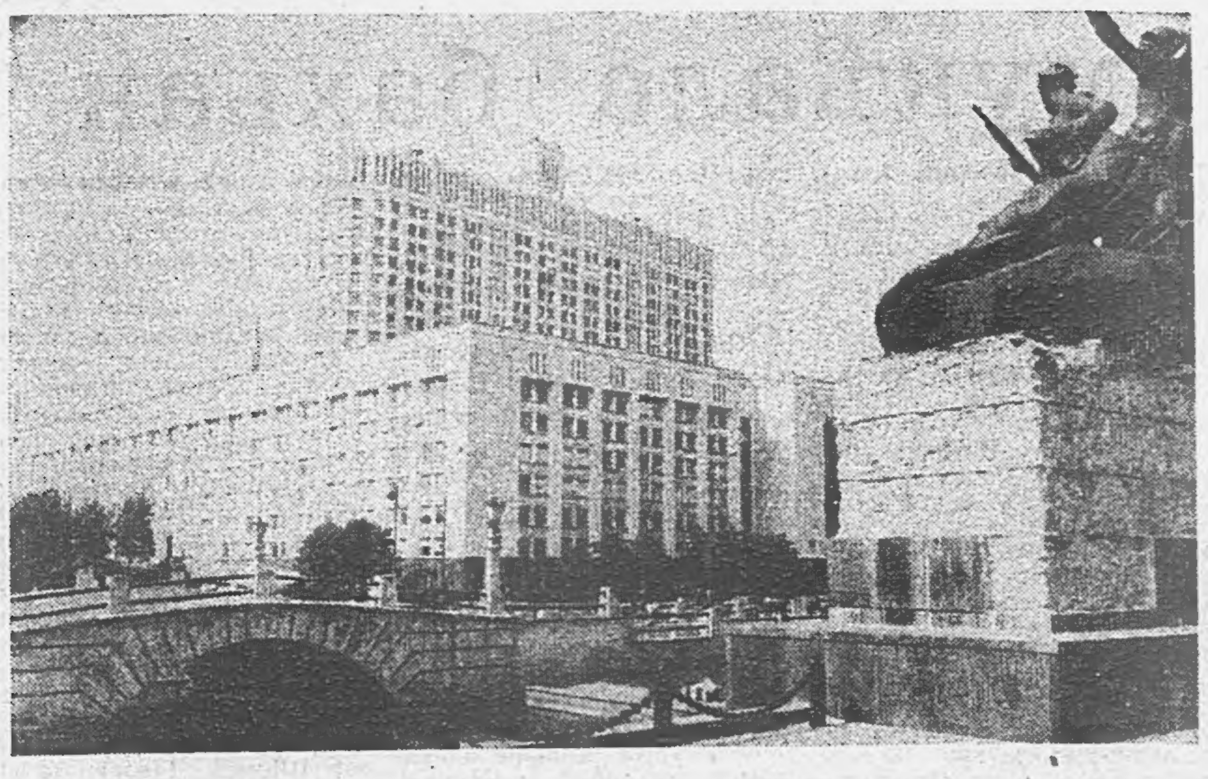

ПИОНЕРСКИ ЛАГЕРЕ

Город Грозне Октябрьски районе йолча «Здоровье» яхача пионерски лагере халкъа творчества берий фестиваль хилар. ХIара отрядо ший фаьлг бийцар. Цига дийцар форда чу бахача наьха геттара хозача вахарах, цига царна нийслуча кхерамех кхыча цхьа тамашеча хIамаех дола фаьлгаш.

Бераштa къаьстта безабелар «Малыш» яхача зIамигача кемиългах бола фаьлг. Цунна никъ беча хана нийсбеннаб цхьаккха хувцалургбоаца новкъостий!

Фаьлгий цIей чакхдаькхар «ХIара бетта бераш долча фордий да Нептун ший свитаца царна дегагIози сакъердами бахьаш» яха театрализованни сцена а оттаеш. Бераштa дукхача хана йицлургьяц «ДикагIча мюнхаузена» яь конкурсаш. ХIара беро дакъа лаца йиш йолаш яр уж. ЦаI къоаставе хала долаш дика лайзар бераш.

Бераштa езаелар пионерски лагерь а цун вожатеш а: Хажаева Марина, Евлоева Амина, Албакова Мадина, Шадыжева Зина, Эльмурзаева Элиза, Камурзаева Хеди. Уж ба Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен педагогически института студентка. Касттaлашха чакхъяргья цар практика. Хала хургда царна берех къаста.

Шоай вожатешца цхьана пионераша дакъа лаьцар «Баьццара аптека» юллача а. Цар гулйир дарбане баьцаш.

Е. ПРОКОПОВА.

Вай—интернационалисташ

Барт тайна дезал

«Конкордия Павловнага хатта, цо аргда хьога фу дича бакъахьа да», «Газеташта язвала ловш вар Конкордия Павловнана тIаваха веза»,— цкъа мо дуккхаза хезар сона из цIи йоаккхаш цементни заводе волаш. ТIеххьара хьаьттар аз: фу саг я оаш ювцар, аьнна.

— Конкордия Павловна тха къахьегама ветеран, къоначар хьехамча, юххера — хьннаре а дог цIена а кхалсаг я, — аьлар предприяте планови отдела начальника Твердохлебовас. — Сона хетачох, шийна тIадилла моллагIа декхар кхоачаш ца дича Iелургьяцар из.

Смирнова Конкордия Павловна транспортни цехе, диспетчер вагIача кабинете корайир сона. Газеташта язбеннача наха дIадаха деза квитанцеш вIаштIехьдоахаш йоаллар из.

Шаьрра цо бувцача нохчий метто чIоаггIа тоам бир сона.

— Тамаш а яц, — елаелар из со цецвалара бахьан кхета а даь, — мел дукха хий Iодахад со Сайд-Хьасанаца яха. Сона-м нохчий мотт дикагIа хов эрсийчул.

Ший вахарах дувца дукха долаш я Конкордия Павловна. ТIом болча хана кхелета йиIиг-яр из. Дайн бокъкагIбола вежарийн фашистски гIаьрахоех латаш бар.

— Цу хана Свердловски областе йолча Серов яхача городе бахар тха дезал. — яхаш дувц ветерана. — Лоаллаха йоаллача заводе болх бе нах таацар. Кастта цига слесаралла дIайийцар со. ТIом чакхбала гаргагIертача шера «За доблестный труд» яха медаль елар сона.

Цул тIехьагIа ший нийсархошца цхьана комсомольски путевкагIа Караганде кхаьчар Смирнова. Массехк шера моттигерча цхьан заводе механически цехе къахьийгар. Цига вайзар цунна ший хургвола цIенда нохчо Сайд-Хьасан а. Из спецпереселенец ва аьнна йоханзар Конкордия, тIехьашка яланзар. Цхьана баха хайшар уж.

Ха-зама дIаяхача Нохч-ГIалгIайчене баха хьабаьхкар марн сесагн.

— Цу хана хьалъе йолаеш мара яцар вай цементни завод, — йоах Конкордия Павловнас. — Уйла еш дукха ха йоаянзар оаха: шаккъе а укхаза балха даьхкар.

Смирнова слесарь яр. Цхьа ди дIадахийтацар цо ший декхараш тIеххоачаш ца деш, атта йоацача професс къайлечаш къоначарна тIа-тIа дукхагIа дIа ца йовзийташ. Цунна дола къаьгга тешал: ветерана наькха тIа лепаш йола «Знак Почета» яха орден.

Кхо йоIи воIи хьалкхеваьв Конкордия Павловнас. Уж вай мехка тайп-тайпарча миIингашка бахаш ба. Наьна дог чIоаггIа детталу царех дувцаш.

— Берий бераш кхувш доагIа са, — яхаш ирaзе ел Смирнова. — Са-м уж бархI мадий. — Царех хIаране цIераш яха йолалу из. Нохчийяраши эрсийяраши вIашагIъувш я уж.

— Са вахаре цIаккха хиннадац нах шоаш хьабаьннача къаманга хьежжа къестабеш, — аьлар тхо дIакъасташ Конкордия Павловнас.

ХIара Московски тIий ший индивидуальни сибат, инженерни архитектурнии белгалонаш йолаш да. Царех дукхагIдараш исторически памятникаш лоархIаш да. Масала, Бородински тIий хьалдаьд 1812 шерара Даьймехка тIом а Бородински сражени а хиннача хана денз 100 шу дизар деэдеш.

Москверча тIаьшта юкъе эггара хозагIдар — Крымски дар да. 700 метр дIаьха да из. Цун автораш — инженер Б. Константинови архитектор А. Власови ба.

Докхха кхерех даь тIий, Калинински, Москворецки, иштта кхыдараш, москвичашта пайдане хинна ца Iеш, столица тоаеш, хозъеш лоацаш а да.

СУРТА ТIА: 1905 шера цIерагIа дола тIий.

В. СОЗИНОВА сурт.

(ТАСС фотохроника).

Редактора зам.
М. ХАМХОЕВ.

Лора хьехамаш

ЛОРАЛЕЛАШ: ЭПИДЕМИЧЕСКИ ВИРУСНИ КОНЪЮНКТИВИТ

Эпидемически конъюнктивит дукха ха йоацаш белгалдаьнна бIаргий лазар да. Из геттара сиха дIаи-хьаи дувлаш долга массанена ха деза. Лазар хьакхийттача хана денз из кIоаргдаллалца 12-48 сахьат ха мара ялац.

Кхийтта лазар геттара сиха дIадолалу. ДукхагIча даькъе лазар шаккъе бIарга кхет, цхьабакъда, шоллагIча бIарга лазар кхийтта долга хьагучадоал 1—3 ди даьлча. БIаргаш цIийденна, маьлха сердало Iаткъаш, бIаргашка хIама яхача санна хеташ, бIаргаш а бIарга ногIараш а кIомлуш, бIаргех хий Iоухаш хилара леткъаш хул дукхагIбола унахой. БIаргаш лаьгIо дийстача санна да, цIийденна а да. Конъюнктиве цIий хьад — дукхагIча даькъе, лакхерча бIаргногIара. ЦIий хьадар кIезига а дукха а хила тарлу. БIаргашта ноткъараш тесса хила а тарлу. Из лазар кIоаргденнача хана лергашта юххера лимфатически узлаш лазар а доацаш, кIезиг-дукха йийсте хила а тарлу.

Эпидемически вирусни конъюнктивит, дукхагIча даькъе конъюнктивашта Iаткъа а ца Iеш, роговицана а Iаткъ. Нагахьа санна, роговицана лазар кхете, из цамгар геттара кIоарглу, цунна дарба де геттара хала хул. Роговицах кхийттача лазаро бIарга-са доаде тарлу.

Эпидемически вирусни конъюнктивит яхача лазарах алхха иштта мара лоравала йиш яц. Из лазар кхийтта вола саг инфекционни больнице дарба дар духьа Iовиллача дикагIа да. Цхьабакъда, из массаза вIаштIехьдалац, цудухьа, цIагIарча хьалашка лазар кхийтта саг дIакъоаставара гIулакх мишта леладу ха деза хIаранена. Къаьсттача цIагIа цамгар кхийтта саг Iовилла таронаш яле, гонахьарча наха из лазар кхетара кхерам кIезигагIа хургба. Унахочоа, лаьрххIа кхы саг вужаргвоаца, къаьстта ший моттювргIа, гаташ, пхьегIаш хила еза, юкъара лелаеча хIамах, наIарех, наIара конех, газовни пишкех, кранех, телевизорах кулгаш детта йиш яц унахочунна.

Цу лазара профилактика — ший ханнахьа лазар хинна саг гучаваккхарах а из нахах дIакъоаставарах а, унахошен царна гонахьарча нахеи дегIа цIено яра гIулакх дика леладарах а латташ я.

Уж белгалдаьха гIулакхаш мадарра леладеш хилча, из лазар кхетара боарам геттара лохлургба.

И. ЯНДИЕВ,
медицински Iилмай кандидат.

Хьамсара новкъостий!

Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен филармонес 1989 шера 15 сентябре директор - худрук конкурсни кIийлен тIа хоржаш хиларах бола хоам бу.

Хоржамашка дакъа лаца безам бараша пр. Орджоникидзе, № 101 адресагIа йолча филармоне кадрий отделе баха беза.

Телефон: 22-89-65.

Претенденташ лакхера специальни образовани йолаш хила беза.

Заявленеш укх шера 1 сентябре кхаччалца хьайийю.

Нохч-ГIалгIай АССР.

Деша дувла!

ГIишлонхочун професси — сийдолаш професси я! «Чечингагропромстрой» яхача объединене базерча.

№ 13 йолча профтехучилищас

Кердача дешара шера дешархой хьаэцарах хоам бу.

1. **Юртбоахама гIишлон мастера,**
2. **Столяра-плотника,**
3. **Электрогазосварщика,**
4. **Швея-мотористка,**
5. **Секретарь-машинисткай,**

говзал а, юкъера образовани а, цу даькъе смежни специальносташ а эца безам бола кагий нахи мехкарийн бахкар дех оаха училище.

Училище дIаэц 8—10 класс яьккха бола кагирхой.

Дешархой мах бала ца безаш кхачанца, параднии формаца, спецбарзкъашца, общежитеца Iалашбу.

Дешача хана, производственни практика чакхйоаккхаш даьккхача алапех 50 процент дешархошта дIалу.

Училище деша безам бараштa лаьрхIа училище болх беш я предметни, технически, халхара, инструментальни кружокаши спортивни секцеши. Профтехучилище чакхъяьккхараштa хержача профессех разряд ялара тешал деш йола дипломи юкъера образовани хиларах дола аттестати лу, цул совгIа, шоаш хержача профессех производстве болх бе а хьожабу уж.

ТIехдика дешаш, училище чакхъяьккхараш мехка вузашкеи техникумашкеи льготни кIийлен тIа деша баха бокъо йолаш ба.

Дешара ха: 8 класс яьккхараштa — 3 шу, 10 класс яьккхараштa — 1 шу.

Занятеш дIайолалу 1 сентябре.

Училище деша оттараштa укх тайпара документаш эш: директора цIерагIа язъяь йола заявлени, дийша хиларах дола документ (тешал е аттестат), тIеххьарча хана болх баьчара е дийшачара характеристика, медицински справка, 3х4 боарам а болаш дола 4 сурт.

Училище адрес: НГIАССР, г. Грозный, пос. Мичурина, ул. Албогачиева, 30. Училище кхаччалца № 27 йолча автобусаца «Конечная» яхача остановке кхаччалца дIаваха веза.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15 АВГУСТ,

ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
9.05 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 3-гIа сери.
10.05 — Карачаевскера «Эрирей» яхача фольклорни ансамбла выступлени.
10.35 — Документальни фильма премьера.
10.55 — Искусствай мастераш. А. Диний.
12.25 — «Из хиннад... хиннад...».
15.35 — Варшава халкъа филармоне симфонически оркестр. Дирижер Т. Стругала (ПНР, ТВ).
16.10 — Телевизионни документальни фильма премьера.
17.00 — Хори вайи.
17.50 — Мультфильм.
18,00 — Iилма: теори, эксперимент, практика.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
18.55 — «Инди: кердача бIаьшеренга цхьана». Кинопрограмма.
19.55 — «Утсав» — тIеххозача Инде хьаьша.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 3-гIа сери.
22.40 — «Тахан дунен тIа».
22.55 — «Телевизионни вовзар». СССР халкъа артист дирижер Эри Клас. Ведущи Урмас Отт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.45 — Иллеш дIаоал Костин Валере.
9.15 — Французски мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.45 — О. Уайльд.
10.15 — Къонача спортсменашта дола чемпионий хьехамаш.
11.00, 13.00, 23.10 — «Кердадараш».
11.10 — «Четыре танкиста и собака» яха телевизионни художественни фильм. 11-гIа сери.
12.10 — Документальни фильм.
12.30 — Французски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.10 — Ритмически гимнастика.
13.40 — А. Ремез. «Путь» яха М. Горьке цIерагIча московски художественни Академически театра фильм-спектакль.
15.05 — Документальни фильм.
16.10 — Телефильмаш.
16.55 — Информационни программа (гIалгIай меттала).
17.05 — СПТУ-5 хьех шо.
17.10 — Союзни республикай студей фильмаш. «Его отпуск» яха телевизионни художественни фильм. БССР, 1981 шу. (Премьера).
18.30 — Мультфильмаш.
18.50 — «Нохчий мотт Iомабу вай». (25 июле хиннар юхагойтар).
19.20 — «Негатив». Критически журнал.
19.35 — Информационно-музыкальни программа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Замахи сайхи». А. Прокофьев.
20.30 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар. ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Телевизионни документальни фильма премьера.
22.30 — Казахски ССР Гостелерадио. «Дийндаь цIей».
23.20 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Нек дар. ФРГ-ра передача.

16 АВГУСТ,

КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
8.55 — Хори вайи.
9.45 — Документальни фильм.
10.15 — «Балет, балет».
11.15 — Никъберий клуб.
12.15 — «СелаIад» яха халкъа кхоллама телевизионни программай VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль.
15:30 — «Красавица и чудовище» яха художественни фильм. (ЧССР), 1980 шу). (Духхьашха).
16.45 — Телевизионни документальни фильма премьера.
17.10 — Музыкальни сокровищница. М. Равела произведенеш.
18.00 — Компьютерцара диалог.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Iаьдал — Советашна.
19.30 — Д. Шостаковича цIерагIа паччахьалкхен квартет.
19.40 — Литературно - художественни видеоканал. 1-ра дакъа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Литературно - художественни видеоканал. 2-гIа дакъа.
23.15 — «Тахан дунен тIа».
23.30 — Литературно - художественни видеоканал. 3-гIа дакъа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.45 — А. С. Пушкина трагедера монологаш юеш СССР халкъа артиста В. Бабочкина.
9.20 — Немецки мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.50 — «Веснушка» яха эрсий илле ансамбль.
10.20 — Мультфильмаш.
11.00, 13.00 — «Кердадараш».
11.10 — «Четыре танкиста и собака» яха телевизионни художественни фильм. 12-гIа сери.
12.10 — Документальни фильм.
12.30 — Немецки мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.10 — «Его отпуск» яха телевизионни художественни фильм.
14.30 — Нилин Павел. Вахара оагIонаш.
15.15 — «Музыкальни экспромт».
16.05 — Кинофильмаш.
17.00 — Информационни программа (нохчий меттала).
17.10 — Союзни республикай студей фильмаш. «Вечерницы» яха телевизионни художественни фильм. «Укртелефильм», 1985 шу. (Премьера).
18.30 — «Халкъа кхоллам» (нохчий меттала).
19.00 — Киножурнал.
19.10 — «ХIара письмон — терко» (нохчий меттала).
19.40 — Информационно-музыкальни программа.
20.05 — «Горы вторят нам» яха передача.
20.30 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар. ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Нек дар. ФРГ-ра передача.
22.05 — «Сопот-89» яха дунен халкъашта юкъера эстрадни фестиваль. Хьалхара ди. Польшера трансляци. Перерыве — «Кердадараш».

17 АВГУСТ,

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
8.55 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 4-гIа сери.
9.55 — «Утсав» тIеххозача Инде хьаьша.
11.00 — «Камера дуненга хьеж».
12.00 — «Я вам спою» яха передача.
15.35 — «Летние впечатления о планете «ЗЭТ» яха бераштa дола фильм. 1-ра сери.
16.40 — «Аися» яха эстрадни оркестр.
17.00 — Телевизионни документальни фильм.
17.50 — «Ялхайтта шу даланзеи боккхагIеи».
18.35 — Генеральни авиаконструкцера. СССР халкъа депутатацара М. П. Симоновцара беседа.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Телевизионни документальни фильма премьера.
19.55 — З. Кодай. Виолончелаи фортепианонни йола соната.
20.00 — Телевизионни документальни фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 4-гIа сери.
22.40 — «Тахан дунен тIа».
22.55 — Фильм-концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.45 — СССР МВД чурча эскарий духови оркестр.
9.15 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.45 — А. Серафимови... «Стрелочник».
10.15 — «Здравствуй, музыка» яха передача.
11.00, 13.00 — «Кердадараш».
11.10 — «Четыре танкиста и собака» яха телевизионни художественни фильм. 13-гIа сери.
12.05 — «Советски Союзе гIолла». Киножурнал.
12.30 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.10 — «Вечерницы» яха телевизионни художественни фильм.
14.25 — Лелама кхерамзле.
14.30 — Телевизионни документальни фильм.
16.40 — Арендеи арендатораши.
17.00 — Информационни программа (гIалгIай меттала).
17.10 — Союзни республикай студей фильмаш. «Когда рядом мужчина» яха художественни фильм. «Молдова-фильм». 1977 шу. (Духхьашха).
18.45 — «Вай заманхо» (гIалгIай меттала).
19.00 — Информационно-музыкальни программа.
19.25 — Хоамаш. Реклама.
19.30 — Литературни передача. «Син цIенал» яха М.-С. Плиева роман (гIалгIай меттала).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Замахи сайхи». П. Васильев.
20.35 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Нек дар. ФРГ-ра передача.
22.05 — «Сопот-89». ШоллагIа ди. Польшера передача. Перерыве — «Кердадараш».

18 АВГУСТ,

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильмаш.
8.55 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 5-гIеи, 6-гIеи сереш.
11.10 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
12.10 — Фильм - концерт.
15.35 — «Летние впечатления о планете «ЗЭТ» яха бераштa дола фильм. 2-гIа сери.
16.45 — «Александр Покрышкин». Телевизионни документальни фильм.
17.45 — Бераштa оанхаргех.
18.15 — «Тхо лаха долх». Халкъа къаьнара ловзараш юхадийндарах.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Стачка чакхъяьлча» яха Кемеровера передача.
19.20 — Мультфильм.
19.45 — «Лакха, пандар».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Из хиннад... хиннад...».
22.00 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 5-гIа сери.
23.10 — «Тахан дунен тIа».
23.25 — «Спрут-2» яха телевизионни художественни фильм. 6-гIа сери.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.45 — БССР музыкальни фольклора концерт.
9.20 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.50 — Н. Лесков.
10.35 — «Здравствуй, музыка» яха передача.
11.00, 13.00 — «Кердадараш».
11.10 — «Четыре танкиста и собака» яха телевизионни художественни фильм. 14-гIа сери.
12.10 — Документальни фильм.
12.30 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.10 — Ритмически гимнастика.
13.40 — «Когда рядом мужчина» яха художественни фильм.
15.05 — Телевизионни документальни фильм.
16.35 — Документальни фильм.
17.00 — Информационни программа (нохчий меттала).
17.10 — «Инопланетянка» яха художественни фильм. (Духхьашха).
18.35 — Информационно-музыкальни программа.
19.00 — Информационно-публицистически программа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар ФРГ-ра передача.
20.30 — Массанена йола спорт.
20.45 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Нек дар. ФРГ-ра передача.
22.05 — «Сопот-89». КхоалагIа ди. Польшера трансляци, перерыве — Информационни выпуск.

19 АВГУСТ,

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — ЦIагIара академи.
9.05 — «Тха безам, Даьхе...».
9.30 — «Даха Лаьтта!».
10.30 — Мультфильмаш.
11.00 — Керттерчох дола къамаьл.
12.30 — Концерт.
13.10 — Социализма мехкашка.
13.40 — «Большие хлопоты из-за маленького мальчика» яха бераштa дола фильм.
14.45 — СССР халкъа артист А. Днищев.
15.20 — Гуш дар — теша хала дар.
16.20 — «Пензенцаш да тхо, пензенцаш...».
16.50 — «На Остоженке, в красных палатах» яха передача.
18.00 — «Планета». Дунен халкъашта юкъера программа.
19.00 — Эстрадни концерт.
19.15 — Шукшин Василе ролаши фильмаши. «Калина красная» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Бокхийчарна дола мультфильмаш.
22.05 — «Сопот-89». Заключительни гала-концерт. Польшера трансляци.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Юрта сахьат.
9.15 — Киножурнал.
9.25 — «Про любовь, дружбу и судьбу» яха художественни фильм. (Субтитрашца). (Духхьашха).
11.05 — «Зязиков Идриса истори кхели».
11.25 — «Перемена... перемена...».
11.55 — Кинофильм.
12.10 — «Нур-Эддин — золотые руки» яха Черсий-Балкхарой тениний театра спектакль.
13.10 — Мехка театраша гойт. Ш. Башбеков. — «Железная женщина» яха А. Икрамова цIерагIча музыкальни драмеи комедеи Ферганский областной Узбекски театра фильм-спектакль. (Премьера).
15.30 — Мультфильм.
15.50 — СССР МВД хоам бу.
16.00 — «Алтын Ама» яха дунен халкъашта юкъера музыкальни фестиваль хьаеллар. Алма-Атера трансляци.
18.10 — Лелама кхерамзле.
18.15 — Литературно - музыкальни программа.
19.00 — «Ялхайтта шу даланзеи боккхагIеи».
19.45 — Халкъа ашараш.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Хи чу кхоссавалар. ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Союзни республикай студей фильмаш. «Радости среднего возраста» яха художественни фильм. «Таллиннфильм», 1987 шу. (Духхьашха).
22.55 — «Лув кхера: кIира хиннараш».
23.10 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Нек дар. Ахфинал. ФРГ-ра передача.

20 АВГУСТ,

КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.20 — Ритмически гимнастика.
8.50 — «Спортлото» тираж.
9.00 — «Iуррехьа».
10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз!».
11.00 — «Iуйрийнара почта».
11.30 — «Дунен гонахьа». Альманах.
12.30 — «Сто радостей, или Книга великих открытий» яха художественни фильм.
13.35 — Музыкальни киоск.
14.05 — Тахан — СССР фецарча Флота Ди.
14.20 — СССР фецарча Флота Ден хетадаь документальни фильмаш.
15.15 — Йийлача наIарий ди.
16.00 — «Сона деза хьо, вахар» яха телевизионни фотоконкурс.
16.05 — «Художник А. Шилов» яха репортаж.
16.40 — «СелаIад» яха фестиваль.
17.00 — Юрта сахьат.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера программа. Кiиранден киноэал.
18.45 — Мультфильма премьера. Документальни фильма премьера.
19.25 — «Скорый поезд» яха художественни фильм. (Духхьашха).
21.00 — «Ха».
21.40 — «Маьрша лелалва хьо, доктор!».
21.55 — Футбольни обозрени.
22.55 — «Къона [illegible]». ВГИК-а 70 шу дузаш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.20 — Фильм-концерт.
9.10 — «Земля тревоги нашей» яхача циклерча документальни фильмай премьера.
10.05 — «Илли-89».
10.20 — «Дело, которого могло не быть» яха Ташкентера передача.
10.55 — Авиационно - спортивни цIей. СССР фецарча Флота Денка хетадаь.
13.15 — Документальни фильм.
13.25 — «Ситуация» яха Астраханера передача.
14.10 — Оаш дехарах юхагойтар. «Когда поют солдаты» яха передача.
15.50 — Телевизионни документальни фильма премьера.
17.00 — «Кердадараш».
17.10 — «Шо хьех ЦТ кагирхой редакцес». 1-ра дакъа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Хицарча спорта тайпаш. Европа чемпионат. Водни поло. Финал. ФРГ-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Маьрша лелалва хьо, доктор!».
21.55 — «Шо хьех ЦТ кагирхой редакцес». 2-гIа дакъа.
22.40 — Ер дуненна дагадоалл.

РАДИО

15 АВГУСТ, ШИНАРА

7.15 «Юрта Iуйренаш».
7.30 — 7.35 Хоамаш. Хаоттам.
7.45 Передачай программа.
7.50 — 8.00 Республикански газетий обзор.
8.15 — 8.45 Нохч-ГIалгIай музыка концерт (гIалгIай меттала).
9.15 Реклама.
9.30 «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 Консервни завод: гIулакхаши проблемаши (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци (нохчий меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 «Саги закони» яха радиожурнал (нохчий меттала).

16 АВГУСТ, КХАЬРА

7.15 Перестройнеи Кхачан программеи (нохчий меттала).
7.30 — 7.35 Хоамаш. Хаоттам.
7.45 Передачай программа.
7.50 — 8.00 Республикански газетий обзор.
8.15 — 8.45 Концерт (нохчий меттала).
11.15 Музыка.
11.30 — 12.00 «ЦIеча партизана вахар». Матиевх йола очерк (гIалгIай меттала).
15.15 Профсоюзаши вахари.
15.35 Реклама.
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — 18.40 Музыка (нохчий меттала).

17 АВГУСТ, ЕРА

7.15 Сихдалара баргал етташ.
7.25 — 7.35 Хоамаш. Хаоттам.
7.45 Передачай программа.
7.50 — 8.00 Республикански газетий обзор.
8.15 — 8.45 Халкъа музыка (гIалгIай меттала).
11.15 «Патриот» (гIалгIай меттала).
11.30 «Микрофонаца Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 «ДоттагIал». НегIий меттала передача.
15.15 — 15.30 Музыка (гIалгIай меттала).
16.00 — 17.00 Соцкультбыт— юкъара йоакхо.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.40 Даьймехка исторе оагIонаш. Академик П. Захаров (нохчий меттала).
18.55 — 19.00 Музыка (нохчий меттала).

18 АВГУСТ, ПIАЬРАСКА

7.15 «Юрта Iуйренаш».
7.30 — 7.35 Хоамаш. Хаоттам.
7.45 Передачай программа.
7.50 — 8.00 Республикански газетий обзор.
8.15 ТIехьабусараш хила йиш яц.
8.25 — 8.45 Къона йоазонхой микрофона хьалхашка. Литературни передача (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Хьалхалаттача коллектива сурт (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 Партгруппашка отчеташи хоржамаши (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — 17.31 «ДоттагIий оазаш».
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 Концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Хоамаш.
18.40 — 19.00 «Вахара хьисап — советски».

19 АВГУСТ, ШОАТТА

7.15 «Юрта вахар» (нохчий меттала).
7.30 — 7.45 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 «Советаши вахари» (нохчий меттала).
10.40 «Шераши книжкаши». Йоазонхочун А. Ведзижева 70 шу дузаш (гIалгIай меттала).
11.00 «Къонал».
11.30 — 12.00 Социальни сфера ритмаш.
13.00 Халкъа тIахьожам болх беш ба (нохчий меттала).
13.20 «Хано дIадех» (гIалгIай меттала).
13.30 — 13.45 Реклама.
15.15 Паулс Раймонда ашараш.
16.00 — 17.00 «Шоаттаден вIашагIкхетараш». Музыкальни программа (гIалгIай меттала).
18.00 — 19.00 «Музыкальни почта» (гIалгIай меттала).

20 АВГУСТ, КIИРАНДИ

7.15 Передачай программа.
7.20 Республикански газетий обзор.
7.30 — 7.40 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — 9.00 Моаршал да шуга.
11.20 — 12.00 КIиранден музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Чов яь вахар». Дагалоацамаш (гIалгIай меттала).
16.00 Литературни Нохч-ГIалгIайче.
16.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.40 — 17.00 НегIий музыка (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 «Иллеца доттагIал долчарна». Концерт (нохчий меттала).

Хьамсара новкъостий!

Диц ма ле 1990 шера шоашта «СЕРДАЛО» газет ханнахьа яздайта

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Кхоаненга дехкаш тIехьа ца а доахаш «Сердало» газет яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместителя — 22-85-07; бехктохама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностен транспортен — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75. 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05213. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2540.